

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Kotryna Slapšinskienė

LIETUVOS EKSPORTO KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė doc. dr. Asta Sabonienė

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

LIETUVOS EKSPORTO KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

Ekonomika (kodas 621L17001)

MAGISTRO DARBAS

Darbą atliko
VMGUVE-6 Kotryna Slapšinskienė
2017 m. gruodžio 14 d.

Vadovas

doc. dr. Asta Sabonienė

.....

Recenzentas

doc. dr. Jurgita Bruneckienė

.....

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

(Fakultetas)

Kotryna Slapšinskienė

(Studento vardas, pavardė)

Verslo ekonomikos programa, kodas 621L17001

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo „Lietuvos eksporto konkurencingumo vertinimas“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

20 17 m. gruodžio 14 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Kotrynos Slapšinskienės** baigiamasis magistro darbas tema „Lietuvos eksporto konkurencingumo vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Slapšinskienė, Kotryna. Evaluation of Lithuanian Export Competitiveness. Master's Final Thesis in Economics / supervisor Assoc. Prof. Dr. Asta Sabonienė. Department of Economics, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology. the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: 04S Economics

Key words: international trade, export, import, competitiveness.

Kaunas, 2017. 64 p.

SUMMARY

With the world markets being increasingly more affected by such phenomena as globalization and rapid development of economics and worldwide economic relations, the exchange of import and export among the countries has been growing and expanding immensely. In terms of certain industries and goods, a bigger export performance of the country rather than its import needs demonstrates the superiority of the country.

The formation and development of international trade was largely influenced by international work possibilities, specialization of manufacturing technology, political, economic and other factors. The spread of international trade gave rise to the need to know which goods would be profitable in foreign markets.

Export competitiveness of a country may be influenced by many different factors, such as the level of development of the country, its geographical position, the structure of the manufacturing industry and the education system. A country striving to attain and maintain high export competitiveness may have to focus on more than just its workforce or resources. Investing into technological advancement, scientific research, innovations and attracting investors from abroad are also very important factors.

According to the scientific research, the more a country invests into technological advancement, the higher number of products attributed to high technology industry are developed. Exporting high technology products results in more benefits to the gross domestic product as compared to the export of low technology products. In consideration of the Lithuanian export ratios, the goal of the present study is to assess the indices of the Lithuanian export competitiveness on a global scale.

The object of the research is the Lithuanian export competitiveness.

The goal of the study is to carry out the assessment of the Lithuanian export competitiveness.

Objectives of the research:

1. To reveal the dynamics of Lithuanian export and the problems of its competitiveness
2. To define export competitiveness and its significance for the economics of the country
3. To identify the assessment indices of export competitiveness

4. To assess the changes in the Lithuanian export structure and export markets
5. To carry out the assessment of export competitiveness.

The results obtained during the assessment of the Lithuanian export competitiveness allow making the conclusion that the neighboring countries of Lithuania were its main export partners during the study period. The majority of the Lithuanian goods were exported to Latvia, Poland, Germany and Russia. The relative ratios of the competitive edge seemed to be the highest in the manufacture of fertilizers, wood, grain, furniture and food products. This revealed that the products attributed to the branches of low technology industry were prevalent in the Lithuanian export structure. Exported high and medium high-technology products were infrequent, Thus, the development of these industry branches are important in order to increase export competitiveness.

TURINYS

SUMMARY	3
ĮVADAS.....	6
Paveikslų sąrašas	8
Lentelių sąrašas	9
1. LIETUVOS EKSPORTO DINAMIKA IR KONKURENCINGUMO PROBLEMATIKA	10
1.1 Lietuvos eksporto dinamika ir pagrindinės eksporto rinkos	10
1.2 Lietuvos eksporto struktūros ir konkurencingumo problematika	14
2. EKSPORTO KONKURENCINGUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	18
2.1. Eksporto konkurencingumo samprata.....	18
2.2. Eksporto plėtros veiksniai ir vaidmuo šalies ekonomikai.....	20
2.3. Eksporto konkurencingumo rodikliai	27
2.4. Eksporto struktūra pagal technologinį imlumą	30
3.TYRIMO METODOLOGIJA	34
4. LIETUVOS EKSPORTO KONKURENCINGUMO VERTINIMAS	36
4.1 Lietuvos eksporto dinamika pagal produktų grupes	36
4.2. Lietuvos eksporto dinamika pagal šalis	43
4.3 Lietuvos eksporto konkurencinių pranašumų vertinimas santykiniais rodikliais	46
4.4. Lietuvos eksporto struktūra pagal technologinį imlumą.....	51
4.5. Lietuvos eksportas pagal prekių paskirtį.....	54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	61

IVADAS

Temos aktualumas. Pasaulyje globalizuojantis rinkoms, vykstant sparčiai ekonomikos plėtrai ir plėtojantis ekonominiams santykiams tarp užsienio valstybių itin stipriai augo ir formavosi importas ir eksportas tarp šalių. Tarptautinė prekyba- tai prekyba tarp šalių, kai vienoje šalyje pagamintos prekės parduodamos kitoje šalyje.

Šalies gebėjimas daugiau eksportuoti nei importuoti tam tikros pramonės šakos prekių, rodo didesnę šalies pranašumą.

Didelę įtaką tarptautinės prekybos atsiradimui ir vystymui turėjo tarptautinis darbo pasidalijimas, gamybos specializacija, politinės ar ekonominės ir kitos prielaidos. Atsiradus tarptautinei prekybai, atsirado ir poreikis žinoti kokias prekes verta gaminti užsienio rinkoms. Norint sėkmingai eksportuoti į užsienio šalis reikia iširti tos šalies vidaus rinką į kurią norima eksportuoti. Svarbu žinoti kokia paklausa vyrauja tam tikrose šalyse, koku mastu šalis gamina, pati eksportuoja, ar importuoja tam tikrą pramonės prekių rūšį. Taip pat ne valia pamiršti ir šalies gamybos specializacijos ir tradicijų.

Šalies eksporto konkurencingumą gali nulemti įvairūs veiksniai, tokie kaip šalies išsivystymo lygis, geografinė padėtis, apdirbamosios pramonės struktūra ir švietimo sistema. Šaliai, norinčiai ir siekiančiai išlaikyti aukštą eksporto konkurencingumo lygį, gali nepakakti konkuruoti, vien žema darbo jėga, ar ištekliais, o svarbu sutelkti dėmesį, į technologinį modernizavimą, mokslinius tyrimus bei inovacijas, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą.

Atlikti mokslininkų tyrimai parodo, kad kuo daugiau šalis investuoja į technologinę pažangą, tuo daugiau sukuriama technologijoms imlių produktų. Aukštomis technologijoms imlių produktų eksportas, neša didesnę naudą bendram šalies produktui, nei žemoms technologijos imlių prekių realizacija užsienio valstybėse.

Lietuva- šalis kuri neturi didelės teritorijos ar gausių gamtinių išteklių. Eksporto plėtra yra itin svarbi ir aktuali Lietuvos gamintojams. Atsižvelgiant į Lietuvos eksporto rodiklius, darbe siekiama įvertinti Lietuvos konkurencingumo rodiklius pasauliniu mastu.

Objektas – Lietuvos eksporto konkurencingumas.

Tikslas –atlikti Lietuvos eksporto konkurencingumo vertinimą.

Uždaviniai:

1. atskleisti Lietuvos eksporto dinamiką ir konkurencingumo problematiką;
2. pateikti eksporto konkurencingumo sampratą ir jo reikšmę šalies ekonomikai;
3. identifikuoti eksporto konkurencingumo vertinimo rodiklius;
4. įvertinti Lietuvos eksporto struktūros ir eksporto rinkų pokyčius;
5. atlikti eksporto konkurencingumo vertinimą.

Tyrimo metodai: atliekant vertinimą darbe naudojama keli metodai. Pirmiausia naudojamas mokslinės literatūros analizės, įvairių užsienio ir Lietuvos mokslininkų mokslinių straipsnių palyginimo metodas. Empirinei analizei naudojama lyginamoji rodiklių analizė, skaičiuojami santykiniai rodikliai ir indeksai pateikiama grafinė jų interpretacija. Tyrimo metu analizuojami 2011–2016 metų duomenys.

Paveikslų sąrašas

1 pav. Lietuvos eksportas mln. eurų į pagrindines eksporto ES šalis 2016 metais	11
2 pav. Lietuvos eksportas mln. į ne ES šalis 2016 metais	12
3 pav. Pagrindinės Lietuvos eksporto šalys mln. Eur 2016 metais.....	13
4 pav. Lietuvos eksportas pagal kombinuotąją nomenklatūrą mln. Eur. 2016 metais	14
5 pav. Tyrimo eiga	34
6 pav. Lietuvos eksporto dinamika mln. eurų 2011-2016 metais	36
7 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes mln. eurų 2011-2016 metais (I grupė)	38
8 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes mln. eurų 2011-2016 metais (II grupė)	39
9 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes 2011-2016 metais (III grupė)	40
10 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes 2011-2016 metais (IV grupė).....	41
11 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes 2011-2016 metais (V grupė)	42
12 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal šalis 2011-2016 metais į pagrindines Lietuvos partneres. 43	
13 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal šalis 2011-2016 metais į Šiaurės Amerikos žemyną	44
14 pav. Lietuvos eksporto prekių grupių Balassa indeksas (grupės, kurių indeksas virš 5).....	46
15 pav. Lietuvos eksporto prekių grupių Balassa indeksas	47
16 pav. Lietuvos eksporto prekių grupių Net Export RCA rodiklis	48
17 pav. Lietuvos prekių grupių, turinčių santykinį pranašumą, eksporto apimtys mln. eurais	49
18 pav. Lietuvos aukštųjų technologijų pramonės šakų eksportas 2011-2016 metais mln. eurų	52
19 pav. Lietuvos eksportas pagal technologinį imlumą 2011-2016 metais.....	52
20 pav. Lietuvos eksportas pagal prekių paskirtį (2012 metai)	54
21 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį (2013 metai)	55
22 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį (2014 metai)	56
23 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį (2015 metai)	57
24 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį 2016 metais	57
25 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį metais	58

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Konkurencingumo sąvokos (Rakauskienė, 2013).....	18
2 lentelė. Ekonominės politikos priemonės (Vilpišauskas, 2004).....	24
3 lentelė. Eksporto skatinimo veikla (Jatuliavičienė, 2009).....	25
4 lentelė. Apdirbamosios pramonės skirstymas pagal EBPO klasifikaciją.....	31
5 lentelė. Lietuvos eksportas pagal šalis mln. Eurų 2011-2016 metais.....	45
6 lentelė. Lietuvos eksporto Lafay indeksas 2012-2016 metais.....	50
7 lentelė. Lietuvos eksportas pagal technologinį imlumą tiriamuoju laikotarpiu procentais.....	53
8 lentelė. Lietuvos eksportas pagal technologinį imlumą tiriamuoju laikotarpiu išreikštas Balassa konkurencingumo indeksu.....	53

1. LIETUVOS EKSPORTO DINAMIKA IR KONKURENCINGUMO PROBLEMATIKA

1.1 Lietuvos eksporto dinamika ir pagrindinės eksporto rinkos

Eksportas – tai prekių ar paslaugų išvežimas iš vienos valstybės į kitą, reglamentuotas įstatymais. Nesvarbu kokiū būdu- lėktuvu, ar elektroniniu paštu bus išsiųsta prekė ar paslauga, tačiau jei prekė ar paslauga gaminama vidaus rinkoje ir parduodama kitai šaliai, tai yra eksportas. Taip pat eksportas apibūdinamas kaip vienas svarbiausių šalies ekonomikos augimo garantų.

Šiandieną, ko gero visos pasaulio šalys vienaip ar kitaip dalyvauja tarptautinėje prekyboje. Kiekvienos šalies siekis ekonomikos augimas, o tarptautinė prekyba- ekonomikos augimo garantas. Pati prekyba yra svarbiausias paslaugų ar prekių judėjimo būdas. Tokiai nedidelei šaliai, kaip Lietuvai yra labai svarbu užimti savo nišą ne tik Europos Sąjungoje, tačiau ir visame pasaulyje. Kadangi Lietuva turi labai ribotus vidinius išteklius, jai labai svarbu plėtoti ryšius už šalies ribų. Lietuvos eksporto plėtra, turi labai didelę įtaką ekonomikos augimui. Svarbu paminėti, kad eksporto skatinimas ir didinimas, turi teigiamą įtaką ir kitiems šalies ekonominiams rodikliams, pavyzdžiui gamybos apimtims šalyje, darbo užmokesčio, užimtumo augimui ar nedarbo lygio mažėjimui.

Užsienio prekybos mastai yra glaudžiai susiję su šalies eksporto konkurencingumo sąvoka. Gebėjimas savo šalyje pagamintomis prekėmis sėkmingai bei pelningai prekiauti užsienio rinkose rodo, kad šalis yra pajėgi gaminti ir parduoti kitų šalių vartotojų poreikius atitinkančias ir tenkinančias prekes ar paslaugas, tokiu būdu šalyje užtikrinant aukštesnes ir stabilesnes pajamas, veikiant išorės konkurencijai yra suprantamas kaip šalies eksporto konkurencingumas.

Taigi Lietuvos eksporto konkurencingumas tampa vienu iš socialinių ir ekonominių klestėjimą lemiančių veiksnių. Nes pagamintos nacionalinės produkcijos eksportas yra pajamų šaltinis, leidžiantis didinti šalies gyventojų pajamas. Kaip teigia Ceglowski (2017), tarptautinė prekyba ir ekonominė integracija leidžia šaliai efektyviau naudoti savo išteklius ir padeda vidaus gamintojams patekti į didesnes, konkurencingesnes rinkas.

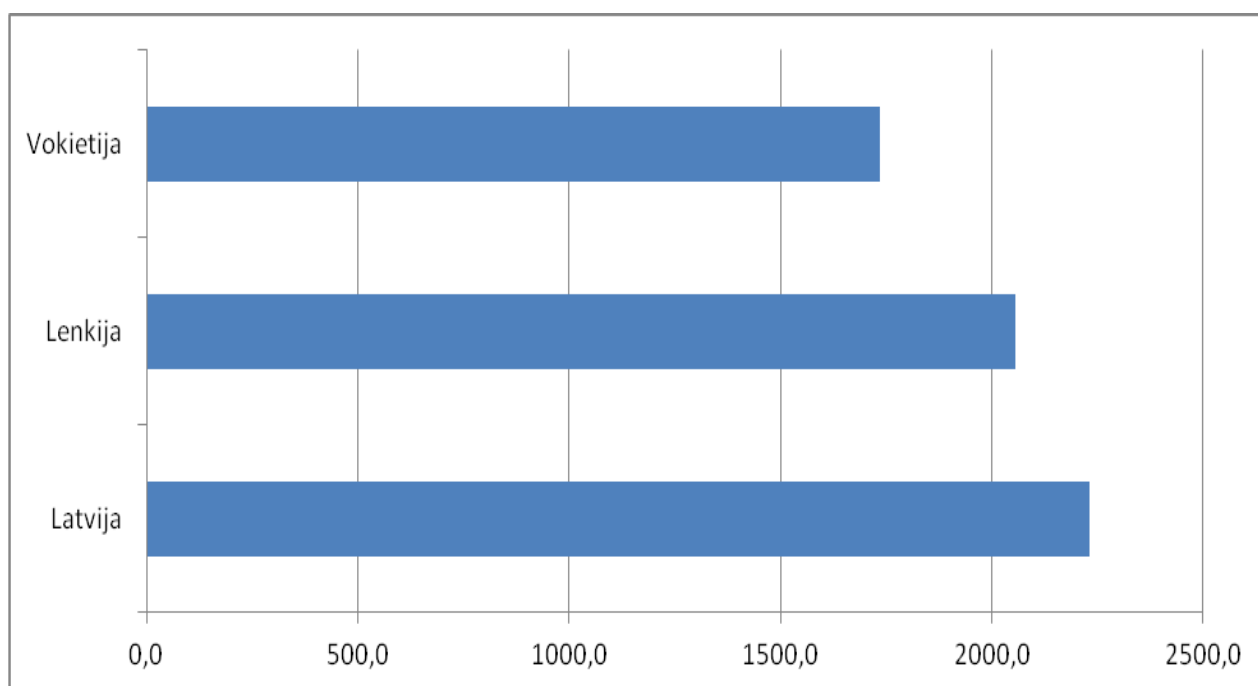
Anot Vijeikio ir Vijeikienės (2003) dar pagonybės laikais Lietuva jau eksportavo gintarą į Rusiją. 1935 metų Lietuvos užsienio prekybos metraštyje, sudarytame Centralinio statistikos biuro, buvo pateikti duomenys, jog Lietuva tarpukariu išveždavo savo produkciją į Siriją, Palestiną, Braziliją, Egiptą ar Pietų Afriką. Tarp eksportuojamų prekių buvo kiauliena, žąsų, auksas, įvairių gyvūnų kailiai, ir net gi kiaištai.

Lietuva savo valstybingumą atkūrė 1918 m. vasario 16 dieną. Kartu su atkūrimu, šaliai teko didelis iššūkis- pradėti valstybės kūrimą. Juk Lietuva neturėjo savo valdymo struktūrų, tai turėjo įtakos šalies ekonomikos, finansų, prekybos ir kitų sričių atsilikimui nuo kitų valstybių.

Jau 1920 metais šalies eksportas einamųjų metų kainomis išaugo nuo 55 mln. litų iki 333,7 mln. litų, tai netgi 6 kartus daugiau. Daugiausia anuomet buvo eksportuota linų, kiaulienos, pieno produktų, kiaušinių.

Vilpišauskas (2000) teigia, kad Lietuvai 1990 metais atkūrus nepriklausomybę, šalyje pradėtos esminės ekonominės reformos. Pagrindinį reformos tikslą jis įvardija demokratinės tvarkos ir rinkos sąlygų ekonomikai kūrimą. Pagrindinė reformos priemonė buvo įvardijamas prekybos tarp šalių draudimų naikinimas, reguliavimo mažinimas. Reformos pagalba priimta nemažai vienašalių ir vieningų sprendimų, kurių pagrindu buvo sukurtos dabartinės Lietuvos tarptautinės prekybos tvarkos, bei užsienio politikos formavimo sandara.

Lietuvos narystė Europos Sąjungoje išplėtė realizacijos rinkas. Vien per 2016 metus Lietuva eksportavo į daugiau nei 200 šalių. Lietuvos statistikos duomenimis Lietuva 2016 metais eksportavo į įvairias pasaulio šalis už 22607 milijonus eurų. Eksportas į Europos Sąjungos šalis sudarė 13721 milijonus eurų.

**1 pav. Lietuvos eksportas mln. eurų į pagrindines eksporto ES šalis 2016 metais
(Sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)**

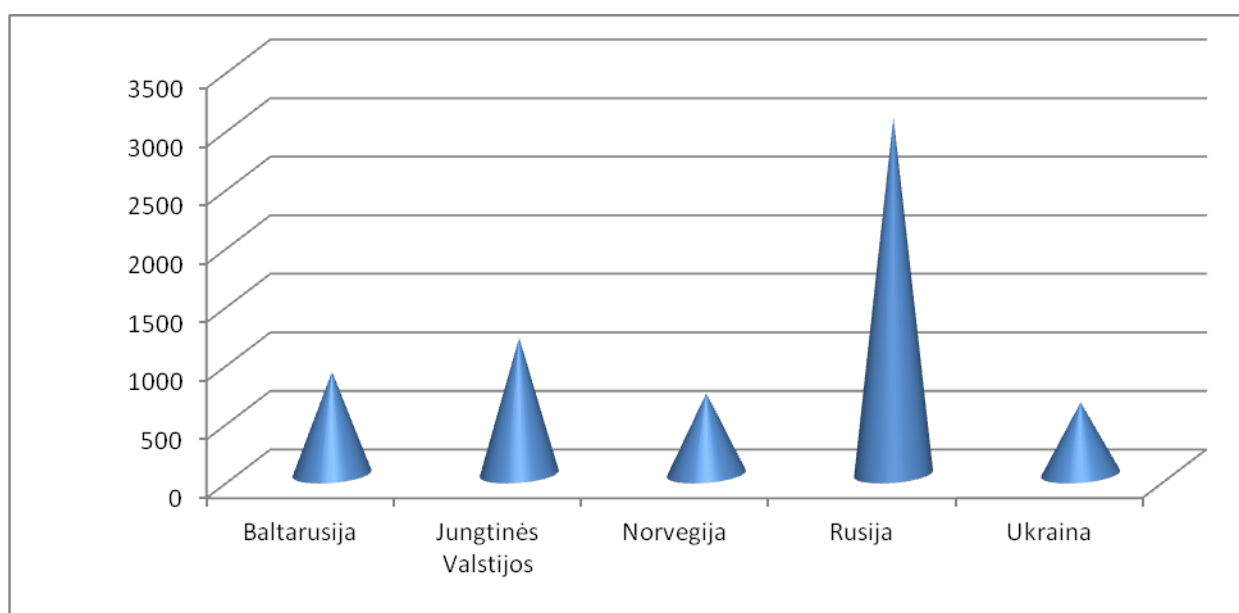
Pagrindinės Lietuvos partnerės Europos Sąjungoje yra kaimyninės šalys, su kuriomis turi bendrą sieną. Net daugiau nei už 2230 mln. eurų (žr. 1 pav.) Lietuva eksportavo į kaimyninę Latviją. Šie skaičiai rodo, kad net 16.25 % viso Lietuvos eksporto į Europos Sąjungos šalis sudarė eksportas į Latviją.

Antroje vietoje skirstant Lietuvos eksportą pagal šalis į Europos Sąjungą yra Lenkija. Į Lenkiją per 2016 metus buvo eksportuota 2056 mln. eurų (14,94 % šalies eksporto į ES šalis). Lenkija Lietuvai yra geografiškai palanki partnerė, todėl tikėtina, kad tai turi įtakos eksporto mastams į šią šalį.

Į Vokietiją Lietuva per 2016 metus eksportavo už 1735 mln. Eur. Ji taip pat yra tarp vienu iš pagrindinių Lietuvos partnerių. Vokietija yra išsivysčiusi valstybė, todėl Lietuvos eksporto mastai į šią šalį yra svarbūs mūsų ekonomikai ir įvaizdžiui.

Mažiausiai Lietuva eksportavo į Malta, Liuksemburgą ir Kiprą.

Lietuva sėkmingai eksportuoja savo šalies produkciją ne tik į Europos Sąjungos šalis, tačiau net ir į tokias šalis gigantes kaip JAV, kurios yra vadinamos patraukliausiomis eksporto partnerėmis ar mažytes savo teritorija kaip Vanuatu. (žr. 2 pav.)

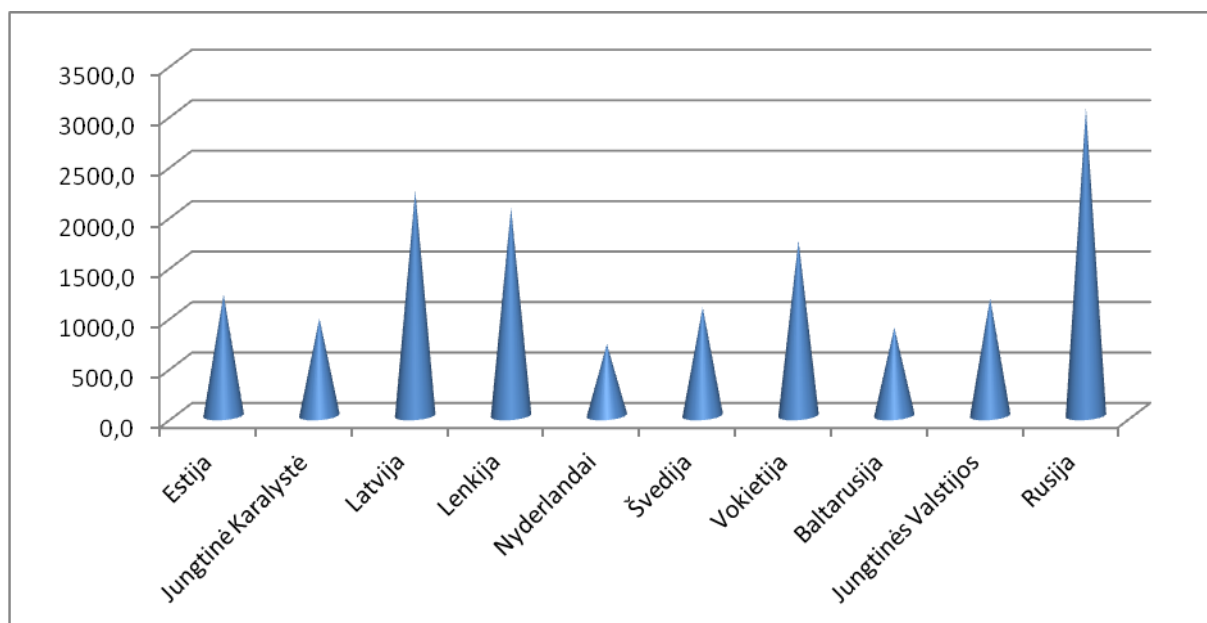
**2 pav. Lietuvos eksportas mln. į ne ES šalis 2016 metais
(Sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)**

Analizuojant Lietuvos eksportą į pasaulio šalis, kuris siekė net 8886 mln. Eur., didžiausios Lietuvos eksporto apimtys 2016 metais buvo nukreiptos į Rusijos rinką. Per metus buvo eksportuota prekių ir paslaugų net už 3046 mln. eurų. Lietuvos ir Rusijos prekybiniai santykiai, neša didelę naudą mūsų šalies ekonomikai, net tuomet kai yra politinių ir ekonominių nesutarimų su šia šalimi. Nors iš Baltijos šalių Lietuvą patyrė didžiausią šoką pašlijus santykiams su Rusija, ši šalis vis tiek išlieka viena pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių.

Vertinant Lietuvos eksporto apimtį pagal šalis neišskiriant Europos Sąjungos (žr. 3 pav.) pagrindinė mūsų šalies partnerė taip pat yra Rusija. Eksportas į šią šalį sudaro net 13,47 % viso šalies

eksporto. Lyginant 2016 metus su 2001 metais, tai 2001 metais Rusija buvo tik ketvirtoje vietoje. Lietuvos eksportas į Rusiją sudarė 11,02 % bendro šalies eksporto.

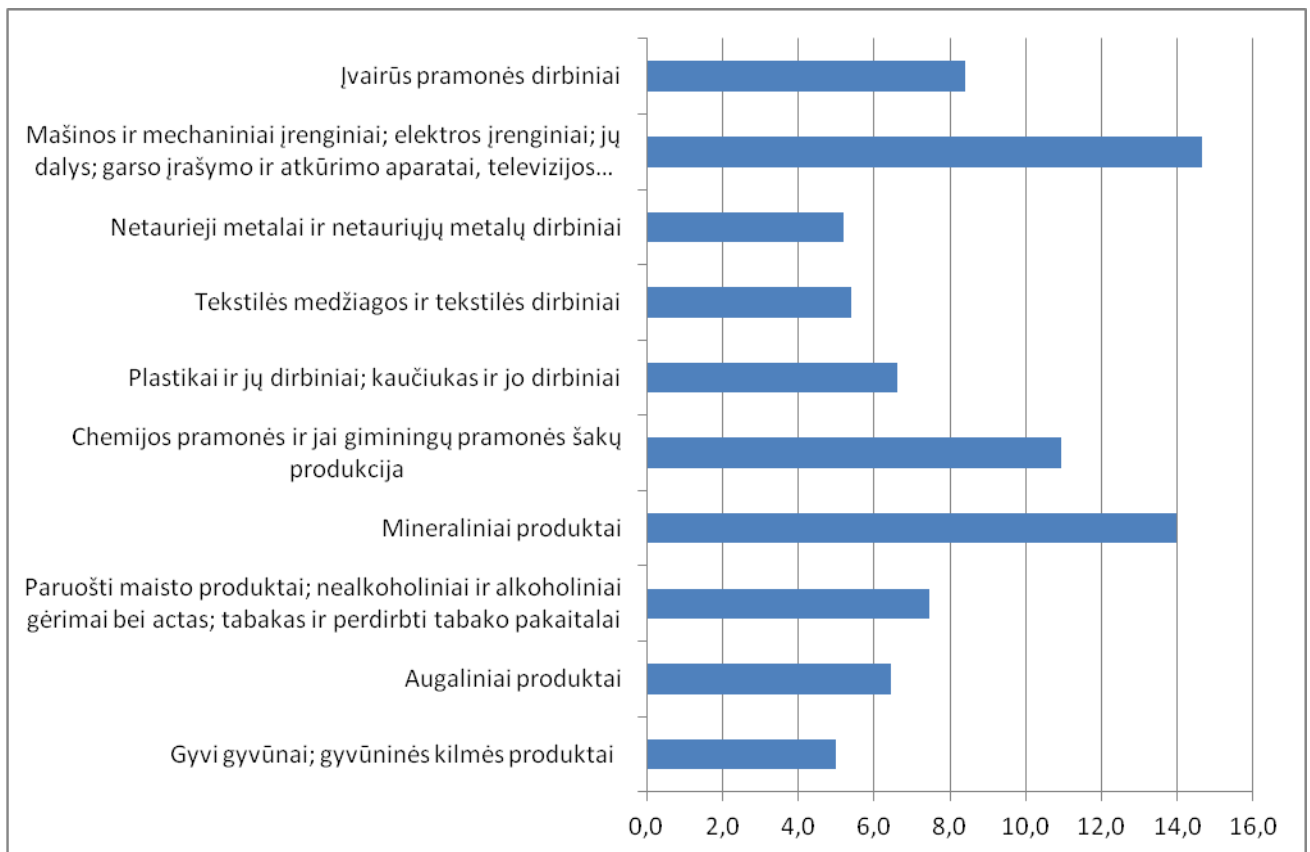
Antroje pozicijoje pagal eksporto apimtį yra Latvija. Eksportas į šią šalį siekė 9,86 % viso šalies eksporto. Pinigine išraiška tai siekė net 2230 mln. eurų. Į Jungtines Amerikos Valstijas Lietuva per metus eksportavo 5,14 %. Eksporto mastams į JAV turėjo įtakos gauti leidimai eksportuoti pieno, mėsos produktus bei kiaušinius. Į Švediją 4,74 % viso šalies eksporto. Į anksčiau minėta Vanuatu Lietuva eksportavo 0.04 mln. Eur.

**3 pav. Pagrindinės Lietuvos eksporto šalys mln. Eur 2016 metais
(Sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)**

Analizuojant Lietuvos eksportą pagal kombinuotąją nomenklatūrą (žr. 4 pav.) matyti, kad per 2016 metus šalis daugiausia eksportavo mašinų ir įrengimų už 14,6 mln. Eur., mineralinių produktų už 14 mln. Eur. chemijos pramonės- daugiausiai farmacijos produktų ir trąšų buvo eksportuota už 10,9 mln. eurų.

Mažiausiai Lietuva eksportavo netauriųjų metalų ir jų dirbinių (5,2 mln. Eur.), ir tekstilės medžiagų bei dirbinių (5,4 mln. Eur.) taip pat gyvulinės kilmės produktų ir gyvų gyvūnų (5 mln. Eur.). Pastarosios produktų grupės eksporto mastai turėjo įtakos Rusijos ekonomikos smukimas, bei 2014 metų Rusijos įvestos sankcijos (embargas) Lietuvos produktams. Prekių, kurioms taikomos sankcijos, sąrašą sudarė mėsa, pienas ir pieno produktai, vaisiai ir daržovės. Tai privertė šalies gamintojus, greitai persiorientuoti į kitas rinkas ar kitas šalis.

**4. pav Lietuvos eksportas pagal kombinuotąją nomenklaturą mln. Eur. 2016 metais
(Sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)**

Remiantis Lietuvos statistikos duomenimis galima pasidžiaugti, kad Lietuvos eksportas 2016 metais – didesnis nei Latvijos ir Estijos. Tačiau ES tenkanti Lietuvos eksporto dalis deja yra mažiausia iš visų Baltijos valstybių- Europos Sąjungai atiteko apie 61 %. viso Lietuvos eksporto, atitinkamai Latvijos ir Estijos prekybos eksportas į ES siekė apytiksliai po 74 % Lietuvos eksporto į ES.

Apibendrinant eksporto rodiklius pastebima, kad kol kas Lietuva eksportuoja sėkmingai, įveikia įvairius iššūkius tokius kaip nestabilumą pasaulio ekonomikoje, išaugusį geopolitinį neapibrėžtumą, taip pat sparčiai kylančius darbo kaštus.

1.2 Lietuvos eksporto struktūros ir konkurencingumo problematika

Altuncas ir Aydinas (2015) teigia, kad tik eksporto struktūros pokyčiai gali turėti įtakos skirtingiems ekonominės veiklos rezultatams tarp valstybių. Pasaulinė ekonomika kinta, globalizuojasi, tarptautinė užsienio prekybos politika, stengiasi pereiti nuo kapitalo ir darbo jėgos eksporto, prie aukštų įgūdžių technologijų eksporto.

Pagrindiniai veiksniai, skatinantys ekonomikos augimą:

- darbo jėga,
- kapitalas,
- žinios,
- šalies verslumo lygis.

Minėtų veiksnių išvystymo lygis šalyje ir regionuose ir pritaikymas ekonominėje veikloje yra pagrindinis veiksnys lemiantis pagrindinę subalansuotos šalies ūkio plėtros sąlygą ilgalaikėje perspektyvoje – šalies ūkio konkurencingumą internacionaliniu aspektu. Konkurencingumas yra siejamas su veiksmingumu, tačiau veiksmingumas (produktyvumas) išreiškia šalies ekonomikos būklę trumpalaikiame laikotarpyje, o konkurencingumas – ilgalaikiame laiko tarpe. Kiekvienos šalies pasiekimai tarptautinėje prekyboje yra pagrindinis rodiklis, naudojamas kaip pamatas vertinant ekonomikos raidą, gyvybingumą, taip pat skirtingų šalių pramonės šakų palyginimą.

Lietuvos gamintojų gaminami produktai stipriai konkuruoja su atvežtiniais (importiniais) tokiais pat pramonės produktais ne tik vidaus rinkoje, bet ir tarptautinėse rinkose, o konkurencingus produktus gali sukurti, gaminti, ir sėkmingai parduoti tik konkurencingus rodiklius gebantys pasiekti ūkio subjektai. Tai yra tokie gamintojai kurie gamins, pateiks ir parduos vartotojams ne tik šalies viduje, tačiau ir už jos sienų ribų užtektiną aukštos kokybės pramonės produktų už jiems tenkinančią kainą.

Konkurencingumui įtaką gali daryti keletas veiksnių. Liutėvaitienė ir Peleckis (2001) priėjo prie bendros išvados, kad veiksniai gali būti bendrieji, tokie kaip geopolitinė, teisinė ar ekonominė šalies padėtis. Pagrindinėmis rinkos ekonomikos charakteristikomis Liutėvaitienė ir Peleckis (2001) įvardija regionų skirtumus, produktų kainas, ir valstybės finansines paramas. Charakteristikoms gali būti priskiriama rinkos talpumas, vartotojų mokumas, bei šalies mokesčių sistema. Į trečiąją išskirtą veiksnių grupę patenka veiklos infrastruktūros veiksnys. Tokio veiksnio sandara susideda iš šalies darbuotojų įgytos kvalifikacijos, šalies ūkių ekonominio pajėgumo, gamybinių struktūrų ir infrastruktūros pertvarkymo masto, bei mokslinių tyrimų šalyje lygmenis.

Grebliausko ir Stonio (2012) teigimu, šalies eksporto rinkos didėjimą lemia joje veikiančių įmonių sugebėjimas varžytis našumo ir produktyvumo lygiu, kuris nulemia santykinai žemesnę produkto kainą. Bendrojo eksporto rinkos dalies didėjimą gali lemti Lietuvos eksporto sutelkimas į labiau orientuotas į sparčiau augančią tam tikro produkto ar atskiros šalies rinką. Tokiu atveju rinkos dalis plėstųsi dėl spartesnės Lietuvos užsienio prekybos augimo, lyginant su bendruoju tam tikros prekybos partnerių grupės importo augimu. Tačiau tai nedidintų Lietuvos prekių konkurencingumo rodiklio, o atspindėtų eksporto orientavimąsi į didesnę paklausą turinčius produktus ar rinkas – rodytų konkurencingesnę eksporto struktūrą.

Lietuvai reikia stiprinti eksporto konkurencingumą siekiant konkuruoti globalioje rinkoje, o tai vienareikšmiškai priverstų šalies įmones dėti pastangas mažinant prekių gamybos kaštus, taikant technikos naujoves, investuojant į mokslinius tyrimus tuo gerinant prekių ar paslaugų kokybę. Eksporto apimtys didinimui svarbos turi pagamintų paslaugų ir prekių gausa, masto ekonomija – rinkos plėtra per užsienio prekybą leidžianti gamintojams gaminti prekes didesnėmis apimtimis, taip mažinant gamybos kaštus ir kainas arba gaminti prekes, kurių gamyba neapsimokėjo dėl per mažos vidaus rinkos paklausos. Šaliai eksportuojant svarbu įvertinti santykinį pranašumą - kuris įgyjamas į atskiras šalis, gaminant tik tam tikrą produkciją, ir tik tuo atveju jei gali pagaminti ją santykinai pigiau, mažesniais kaštais negu jo prekybos partneriai.

Eksportas yra vienas iš pagrindinių užsienio valiutos šaltinių mažoms ir pažeidžiamoms ekonomikoms, tad ilgalaikis išlikimas priklauso nuo gebėjimo konkuruoti su panašių produktų eksporto iš kitų šalių tarptautinėje rinkoje.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuva labai mažai eksportuoja aukštoms technologijoms imlių pramonės grupei priskiriamų prekių kurios neša didesnę pridėtinę vertę.

Chemikalų ir chemijos pramonė yra priskiriama prie vidutinio sudėtingumo aukštųjų technologijų pramonės grupių, yra viena perspektyviausių pramonės šakų, užimanti Lietuvos eksporto nemažą santykinę dalį.

Lietuva yra viena iš tų šalių, kurios neįstengia pasiekti, kad gamyboje ir eksporte vyrautų aukštą pridėtinę vertę turintys produktai. Natūralu, kad šalies eksporto sudėtyje didžiąją dalį sudaro žemų arba vidutinių žemų technologijų pramonės šakos, kurių gamybos pagalba sukuriama apie 70 procentų visos šalies pramonės produkcijos. Sabonienė, Masteikienė ir Venckuvienė (2013) teigia, kad tai tik įrodo, kad Lietuvos gamyba, grįsta tradicinėmis technologijomis, kurioms stinga inovacijų.

Pakeisti esamą šalies eksporto sandarą, stengiantis didinti aukštoms technologijoms imlių pramonės prekių dalį šalies eksporte, nėra lengvas uždavinys. Tam, kad būtų pastebimas aukštųjų pramonės šakose pagamintų produktų eksporto technologijų augimas, būtina nemažai skirti dėmesio ir investicijų moksliniam tyrimams, švietimui ir technologijoms, taip pat tobulinti jau gaminamus produktus ir technologijas, orientuojantis į pramonės šakas, sukuriančias aukštesnę pridėtinąją vertę. Nesvarbu kokio technologinio imlumo pramonės šaka yra, tačiau potencialiai bet kuri, gali naudoti sudėtingas technologijas, ar jos tobulinimui pritaikytos inovacijos.

Šalis kuriai pavyko pasiekti aukštą vidutinių ar žemų technologijų pramonės šakų konkurencingumo laipsnį nėra laikoma šalis pasiekusi aukštą ekonominį lygmenį. Aukštųjų technologijų pramonės šakos, kurios yra imlios kvalifikuotam darbui, ir mokslui- tai konkurencinį pranašumą bei pridėtinės vertės augimą didinantys veiksniai į kuriuos šalies gamintojai turi atkreipti dėmesį.

Ekonominės integracijos procesai vykstantys Europoje ir visame pasaulyje parodė, kad bet kokios pramonės prekių grupių srities konkurencingumo skatinimas pasitelkiant į gamybą technologinį progresą, tai svarbiausia veiklos sritis, siekiant konkuruoti su kitomis šalimis aukštųjų technologijų pramonės šakų įmonėmis.

Kaip teigia Bernatonytė ir Neverauskas (2002), kiekviena šalis vykdydama eksporto plėtrą, gali susidurti su tokiomis kliūtimis, kaip:

- ekonominė aplinka,
- apyvartinių lėšų stoka,
- įvairūs nenumatyti nuostoliai,
- nesugebėjimas įvertinti užsienio rinkos.

Tad įmonė eksportuodama bet kokį produktą, turi įvertinti riziką susidurti su minėtomis kliūtimis, ir turėti pasirengę atsarginį planą.

2. EKSPORTO KONKURENCINGUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

2.1. Eksporto konkurencingumo samprata

Eksporto konkurencingumas yra šalies gebėjimas konkuruoti visame pasaulyje augant eksporto apimtims ir santykinai eksporto daliai tiek šalies pagamintos produkcijos apimties struktūroje, tiek pasaulio eksporto struktūroje. Eksporto konkurencingumas atspindi šalies technologinį išsivystymą ir gebėjimą atsinaujinti (Zhang, 2015).

Kuo didesnis šalies konkurencingumas parodo šalies indėlį į mokslinių tyrimų skatinimą, naujų technologijų kūrimą, gebėjimą prisitaikyti prie greitai kintančios verslo aplinkos.

Rakauskienė ir Tamošiūnienė (2013) siekdamos apibrėžti šalies konkurencingumą sieja ją su sėkminga užsienio prekyba;

- šalies konkurencingumas – tai sėkminga šalies užsienio prekyba;
- šalies konkurencingumas – tai augantis šalies našumas;
- šalies konkurencingumas – tai šalies gebėjimas užtikrinti šalies gyventojų gerovę.

Stalgienė (2009) konkurencingumą įvardija kaip greitai kintantį reiškinį. Laikinomis kaitos priežastimis yra laikomos konkurencinės pozicijos, jei produktyvumo augimo tempai atsilieka nuo konkurentų ar kitų šalių. Tad svarbu nuolat sekti ir diegti naujoves, kad konkurencingumas nebūtų laikinas.

Rakauskienė (2013) remdamasi užsienio mokslininkų literatūra išskyrė tokias šalies konkurencingumo sampratas, kurios glaudžiai siejasi su šalies gebėjimu gaminti eksportui patrauklią produkciją, didinti gamybą ir užimtumą šalyje. (žr. lentelė 1)

1 lentelė. Konkurencingumo sąvokos (Rakauskienė, 2013)

Autorius	Apibrėžimas
Klemetti (1989)	Šalies gebėjimas konkuruoti dėl eksporto rinkų, palaikyti ekonomikos augimą ir užtikrinti užimtumą
Landau (1992)	Gyventojų gyvenimo lygio augimas kartu užtikrinant santykinai vienodos gerovės paskirstymą, suteikiant galimybę dirbti visiems, kurie gali ir nori dirbti ir įgyvendinant tai nekenkiant ateinančių kartų gyvenimo standartams
Dollar ir Wolff (1993)	Sėkmė tarptautinėje prekyboje ir kartu gebėjimas palaikyti aukštas

	gyventojų pajamas, užtikrinti aukštą darbo užmokestį
Straubhaar (1994)	Šalies gebėjimas pasiūlyti patrauklias sąlygas, susijusias su kintančių sąnaudų pranašumu
Kitzmantel (1995)	Visuotinė gerovė
Trabold (1995)	Gebėjimas parduoti, pritraukti, prisitaikyti ir uždirbti
Gough (1996)	Šalies gebėjimas užtikrinti aukštas ir kylančias pajamas šalies gyventojams, kai šalies įmonės bando atremti užsienio konkurenciją
Fagerberg (1996)	Šalies gebėjimas dabar ir ateityje užtikrinti savo gyventojams aukštesnius gyvenimo standartus negu kitose šalyse
Orlowski (1997)	Šalies gebėjimas parduoti
Oughton ir Whittam (1997)	Ilgalaikis našumo augimas ir dėl to kylantys gyvenimo standartai kartu su augančiu ar palaikomu pilnu užimtumu
Porter (1998)	Našumas (įmonių pajėgumas pasiekti aukšto lygio našumą – ir jį laikui bėgant padidinti)
Figuroa (1998)	Gebėjimas užimti ir išlaikyti rinkos dalį tarptautinėje rinkoje
Aiginger (2006)	Šalies gebėjimas sukurti gerovę
Bienkowski (2009)	Šalies gebėjimas santykinai greitai augti ilguoju periodu, kad ekonomika būtų pajėgi prisitaikyti, siekiant efektyviau bendrauti su besivystančia pasaulio ekonomika

Visų autorių manymu konkurencingumas gerina šalies bei jos gyventojų gerovę, skatina ilgalaikį našumo didinimą, stiprina tarptautinę prekybą, skatina bendradarbiavimą tarp valstybių (vykdant tarptautinę prekybą), plečia verslo ryšius. Daugelis šalies konkurencingumo apibrėžimų siejami su gebėjimu plėsti eksportą.

Meilienės ir Snieškos (2010) teigimu, šalies konkurencingumo sąvoka gali būti apibrėžiama kaip šalies gebėjimas laisvai konkuruoti eksporto rinkose, palaikant ekonominį augimą ir šalies užimtumą.

Užsienio mokslininkai Scott ir Lodge (1985) šalies eksporto konkurencingumą tapatina su šalies įmonių galimybėmis gaminti, tiekti, parduoti produktus užsienio rinkose. Vertinant šalies eksporto konkurencingumą platesne prasme, jis gali būti suprantamas kaip šalies įmonių gebėjimas gaminti ir eksportuoti į užsienio rinkas prekes, kurios tenkintų kitų šalių vartotojų poreikius. Tenkintų tiek kokybės tiek kainos aspektu.

Grebliuskas ir Stonys (2012), teigia, kad pramonės eksporto konkurencingumas gali būti suprantamas kaip mezo-lygio konkurencingumas ir gali būti vertinamas atsižvelgiant į mikro-lygio rezultatus. Taip pat jis yra vienas iš šalies konkurencingumą lemiančių veiksnių, todėl eksporto rezultatai veikia Lietuvos ekonomikos sistemos augimą ir vystymąsi.

2.2. Eksporto plėtros veiksniai ir vaidmuo šalies ekonomikai

Adamas Smitas teigė, kad tarptautiniai prekių mainai yra visų šalių didesnio turto šaltinis. (cit. iš Martinkus ir Žilinskas, 2008)

XIX amžiaus pradžioje, Rikardas praplėtė užsienio prekybos teoriją, ir įrodė, kad lemiamas veiksnys ne našumas gaminant kiekvieną prekę, o kainos santykiai šalyse prieš prasidedant prekybai. (cit. iš Martinkus ir Žilinskas, 2008). Tai įrodo, kad tarptautinė prekyba bus pelninga, kai našumas vienoje gamybos šakoje, bus santykinai didesnis nei kitoje.

Burinskienė, (2009) užsienio prekybą apibūdinama kaip:

- kaip veiklą, kurios veiksmas vyksta tarptautiniu mastu ir tarptautinėje aplinkoje;
- kaip veiklą kurią vykdo ūkio subjektai;
- kaip veiklą, sudarančią galimybes subjektam gauti naudos;
- kaip veiklą, skirtą produktų realizavimui bei jos masto didinimui.

Burinskienės (2009) teigimu tarptautinės prekybos dalyviais gali būti;

- fiziniai asmenys,
- juridiniai asmenys.

Juridinius asmenis galima apibūdinti, kaip asmenis vykdančius veiklą tarptautinėje prekyboje, gaminančius prekes arba perkančius jas tarptautinėje aplinkoje, arba asmenis vykdančius kryptingą politiką, skirtą apimčių didinimui. Tokie asmenys daro tiesioginę įtaką visuomenei, bei jos grandžių prekių vartojimui.

Gilpinas (1998) teigė, kad gauti mokesčiai iš prekybos jau keliasdešimt metų buvo vienas svarbiausias ir reikšmingiausias politinės aukštuomenės ir aukščiausios valdžios turtų šaltinis. Prieš kelis šimtmečius prekybos kryžkelėse kūrėsi imperijos, kovai dėl Afrikos, Azijos ir Vidurinių Rytų prekybos krypčių kontrolės.

Užsienio prekyba, yra būtina rinkos ekonomikos sąlygomis. Tarptautinė prekyba, lyg ir įpareigoja, kelti gamybos technologinį lygį. Nes kuo šaliai visapusiškai naudinga bet kokioje pramonės srityje taikyti technologijas.

Lietuvos prekyba su Europos Sąjungos šalimis reglamentuojama ES taisyklėmis. 2015 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente ((ES) [2015/479](#) dėl bendrų eksporto taisyklių), Buvo nustatytas pagrindinis principas, kuris nurodo, kad eksportuojant produktus į ES šalis, nėra taikomi kiekybiniai apribojimai.

Kiekvienai Europos Sąjungos narei, eksportuojančiai prekes ar paslaugas yra taikomos apsaugos priemonės. Komisija patvirtina apsaugos priemones, kurių būtina imtis dėl ES interesų. ES komisija, gali leisti eksportuoti produktą tik pagal eksporto leidimą. Priemonės gali būti taikomos tik eksportui į vieną ar kitą šalį.

Tačiau apsaugos priemonės negarantuoja sėkmingo šalies eksporto plėtros. Kad eksporto plėtra būtų vystoma, svarbu atsižvelgti į tam tikrus veiksnius, kuriuos išskiria tiek lietuvių tiek užsienio mokslininkai.

Vienas iš svarbiausių veiksnių plėtojant eksportą yra investicijos. Nes ne visada, mažos šalys turi pakankamai lėšų verslo plėtrai, darbo našumo didinimui, naujų kvalifikuotų darbuotojų paieškai. Dėl to šalies verslininkai norėdamas išsaugoti ir stiprinti iškovotas pozicijas užsienio rinkose ieško investuotojų.

Lietuvių autoriai Ginevičius, Ragauskienė ir kt. (2005) teigia, kad sėkmingam investicijų pritraukimui yra svarbu tokie veiksniai, kaip šalies darbo rinka. Pastaroji yra viena svarbiausių, lemiančių veiksnių, geresnė padėtis dažniausiai būna didesniuose miestuose, kuriuose būna sutelkta daugiau kvalifikuotos darbo jėgos.

Investuotojai atkreipia dėmesį tiek į įstatyminę bazę, tiek į komunikacijų kokybę ir galimybes, svarbus faktorius yra ir viešbučių tinklas, žemas nusikalstamumo lygis, ar net gi sveikatos apsauga. Juk nesuderinta teisinė bazė dėl kompensuojamų vaistų ko gero ir šiandieną neigiamai veikia investicinę aplinką. Taigi šalis turi dėti pastangas būti kuo patrauklesne užsienio investuotojams, stengtis sudaryti palankesnes sąlygas, kad pritrauktų kuo daugiau investuotojų.

Kaip teigia Ginevičius, Ragauskienė ir kt. (2005), nuo investicinio aktyvumo ir investicinių veiklų masto priklauso įmonių ilgalaikis efektyvumas bei sėkminga plėtra, taip pat konkurencingumo didinimas. Kuo daugiau šalyje steigsis didelių įmonių su kapitalu, tuo didesni bus šalies konkurencingumo rodikliai, mažės nedarbas.

Investicijos turi didelę įtaką eksporto plėtrai Ginevičius, Ragauskienė ir kt. (2005) įvardija, kaip įvairių rūšių turtinių ir intelektualių vertybių, įdedamų į verslą, ar kitus objektus ar sritis, o jų rezultatas – tai sukurtas pelnas šalyje, socialinio efektyvumo pasiekimas, daugiau surenkamų mokesčių į šalies biudžetą.

Romualdas Ginevičius (2005), išskiria investicijų teigiamą įtaką šalies ekonomikai. Jo teigimu šalies vidaus rinkoje uždirbtas pelnas priklauso ne tik nuo vidaus rinką įtakojančių veiksnių, tačiau ir nuo pagrindinių kapitalo įplaukų dydžio iš užsienio šalių, išlaidų elastingumo, sukauptos patirties bei žinių nutekėjimo masto įtakos.

„ Žinių nutekėjimas iš pažangios užsienio kompanijos keliais būdais veikia produktyvumo augimą. Pirmiausia, vietinė įmonė gali padidinti savo produktyvumą kopijuodama kai kurias technologijas. Taip pat ji gali efektyviau naudoti jau egzistuojančias technologijas arba dėl išaugusios konkurencijos rinkoje ieškoti naujų technologijų. Užsienio investuotojas gali mokyti vietinius darbuotojus, kurie vėliau įsidarbina vietinėse įmonėse“. (cit. iš Čegytyė ir Miečinskienė, 2009)

Dudzevičiūtė (2015) išskiria ir neigiamą investicijų įtaką. Tarp neigiamų pagrindinių faktorių išskiriamas galimas pelno išvežimas iš šalies, užsienio valstybių dominavimas rinkoje, taip pat galimas užsienio kompanijų bandoma įtaka šalies teisinei aplinkai.

Taigi investicijos gali būti bendrosios ir grynosios. Bendrosios- tai bendra apimtis konkretaus laiko investicinių lėšų, nukreiptų į tam tikrą sritį. Grynosios- tai bendrųjų investicijų suma, sumažinta amortizacinių sumų, per tam tikrą laiko intervalą. Tačiau svarbu pabrėžti, kad tik grynujų investicijų kaitos rodikliai gali atspindėti konkrečios šalies ir konkretaus laikotarpio ekonominio išsivystymo pobūdį.

Kiekvienai valstybei svarbu pritraukti, ne tik daiktines investicijas, tokias kaip lėšų įdėjimas į įrenginius, ar prekių atsargų įsigijimą, tačiau svarbu pritraukti nematerialias investicijas. Ginevičius, Ragauskienė ir kt. (2005) nematerialiomis investicijomis vadina – inovacines investicijas. Tai tokios investicijos, kurios yra:

- mokslo ir technikos pažangos investicijos,
- žmogaus kapitalo,
- socialinės investicijos.

Šečkutė ir Tvaronavičius (2007) teigia, kad valstybės gebėjimas kuo daugiau pritraukti tiesioginių užsienio investicijų yra laikomas teigiamu reiškiniu ir kryptingai naudojamos ekonominiam augimui pasiekti. Tiesioginės užsienio investicijos ypač sureikšminamos kaip viena iš veiksmingiausių priemonių ekonomikos augimui vystyti pereinamojo laikotarpio šalims, tarp jų ir Lietuvai

Šečkutė ir Tvaronavičius (2007) teigia, kad užsienio kapitalo investicijos į valstybės įmones, dažniausiai įneša į gamybą inovacijų, naujų technologijų, atnaujina asortimentą šalies rinkoje, taip pat siekiama gerinti produkcijos kokybę. Jei vietinės įmonės gamina produkciją daugiau vietinei rinkai, tai įmonės atkeliavusios iš užsienio su savo kapitalu siekia savo pagamintą produkciją eksportuoti, tuo stimuliuodamos rinkų plėtrą. Eksporto didėjimą lemia ir tokie veiksniai kaip verslo kontaktai ir partneriai užsienyje, tarptautinių korporacijų plėtra užsienio rinkose. Taigi užsienio įmonės kartu su kapitalo investicijomis perduoda ir verslo ryšius ir ryšius su tarptautinėmis finansų institucijomis. Tokie plėtojami ryšiai yra naudingi ir įmonei, ir valstybei, ir stipriai įtakoja šalies eksportą.

Eksportuojant tą pačią prekę daugelį metų būtų naivu tikėtis ilgalaikės sėkmės, tuomet didėja rizika, kad prekė gali tapti nuobodi, gali atsirasti analogų rinkoje už patrauklesnę kainą, ar atsirasti naujų technologijų. Pakeisti prekės įpakavimo dizainą ar vykdyti reklamos kampaniją gali nepakakti kad įmonės gaminamos produkcijos liniją lydėtų sėkmė. Kad šalis ar įmonė išvengtų pasekmių, ieškoma naujų ar patobulintų produktų bet kurioje pramonės šakoje. Šios naujovės literatūroje yra vadinamos inovacijomis.

Inovacijos sąvoka yra kilusi iš lotynų kalbos žodžio „innovatus“ kuris reiškia naujumą. Tačiau Candeia (2010) teigia, kad inovacijos tai eilė tarpusavyje susijusių žingsnių:

- žinios, duomenys;
- požiūrio suformavimas;
- sprendimas priimti ar atmesti;
- įgyvendinimas ir naudojimas;
- sprendimo patvirtinimas.

Inovacija- nebūtinai gali būti siejama su naujo daikto kūrimu. Naujas procesas ar technologija ar jų tobulinimai priskiriami inovacijoms. Taip pat inovacija gali būti novatoriška ir gali būti pelninga.

Inovacijos samprata literatūros šaltiniuose yra tiesiogiai siejama su veikla.

Valentinavičius (2006) inovacinę veiklą apibūdinama kaip mokslinių, technologinių, projektavimo, įrangų („kompiuterinės įrangos, licencijų, know-how ir kt.“) ar technologijų įdiegimą, naujų gamybos organizavimo metodų taikymas, sudarančių sąlygas gaminti naujus arba patobulintus produktus bei tobulinti procesus. Ši sąvoka įvardija rezultatą, kuris atsiranda materializavus mokslo išradimus ir sėkmingai pateikus juos visuomeniniam naudojimui. Tik nuo visuomenės brandos ir mokslo pajėgumų esamos situacijos priklauso, išrandamų esminių naujovių ar kitų kūrėjų idėjų pritaikymas vietiniams poreikiams.

Žinių ekonomika veda link greitų pokyčių, tad kiekvienas verslo objektas, siekdamas geriau adaptuotis konkurencinėje aplinkoje Europos Sąjungoje ar pasaulyje, turi dažnai modernizuoti savo veiklą. Vienas iš efektyviausių būdų modernizacijai – inovacijų paieška ir plėtra. Inovacijų vaidmuo ir būtinybė yra įtakojama trumpėjančio produktų gyvavimo ciklo, kuris skatina įmones ne tik tiekti esamus produktus į rinką, bet ir ieškoti būdų kaip šiuos produktus patobulinti (Tvaronavičius, 2011).

Šalies modernesnės technologijos, geresnės produktų kokybės, geriau išvystyta rinkodara, leidžia šaliai globalios rinkos vartotojams pasiūlyti daugiau ekologiškų, aukštesnės ir išskirtinės kokybės prekių, tai taip pat šaliai padeda didinti eksporto apimtis. Šiais technologijų laikais, kai bet kokią prekę galima, galima parsisiųsti iš bet kurio pasaulio taško, svarbu, kad sukurta prekė būtų paklausė, paremta įvairiomis naujomis technologijomis, būtų konkurencinga ne tik šalies rinkoje tačiau ir už šalies ribų.

Be investicijų ir inovacijų mokslininkai išskiria dar kelias priemones kaip galima sudaryti palankias sąlygas eksporto plėtrai.

Vilpišausko (2004) teigimu, Lietuvos gamintojams supaprastinti leidimų bei licencijų išdavimo tvarką užsiimti nauja veikla. Tai pat jis pabrėžia, kad vertėtų daug dėmesio skirti kliūčių patenkant į naują rinką šalinimui, bei gerinti gamybos veiksmų panaudojimą.

Vilpišausko (2004) manymu politinės priemonės daro didelę įtaką šalies eksportui. Efektyviausiomis ir tikslingiausiomis jis įvardija horizontaliąsias vidaus ekonomines politikos priemones. Jas taikant eksportui sudaromos sąlygos ilgalaikiam eksporto konkurencingumui ir jo

plėtrai. Jei tokių priemonių taikoma nepakankamai, šalys praranda gebėjimą konkuruoti, kartu mažindamos šalies konkurencingumą.

Vilpišauskas (2004) išskiria keturių rūšių eksportui poveikį turinčias politikos priemones (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Ekonominės politikos priemonės (Vilpišauskas, 2004)

<i>Ekonominės politikos sritis</i>	<i>Horizontalios priemonės</i>	<i>Vertikalios priemonės</i>
<i>Vidaus ekonominė politika</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mokesčių politika • Darbo santykių reguliavimas • Žemės naudojimo ir jos įsigijimo reguliavimas • Patekimo į rinkas reguliavimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidijos pasirinktoms įmonėms ar ekonomikos šakoms • Ekonomikos branduolių skatinimas Investicijos į tyrimus ir plėtrą
<i>Užsienio ekonominė politika</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Muitų ir netarifinių kliūčių mažinimas derybose PPO • Regioninių preferencinių prekybos susitarimų sudarymas • Valstybės institucijų ir atstovybių užsienyje darbuotojų kvalifikacijos kėlimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Eksportuotojų mokymas • Metiniai apdovanojimai • Sąlygų paskoloms gauti gerinimas Informacijos apie užsienio rinkas ir jų reguliavimą kaupimas • Dalyvavimo parodose rėmimas

Šalis taikanti horizontalias vidaus ekonominės politikos priemones sudaro sąlygas ilgalaikiam konkurencingumui ir sėkmingam eksporto vystymui. Šalis vykdydama ir vystydama liberalią užsienio prekybos politiką, netaiko kiekybinių apribojimų -kvotų, diskriminacinių vidaus mokesčių, prekybą varžančio licencijavimo Pagrindinė priemonė reguliuojanti užsienio prekybos politiką yra importo muitai (Snieška ir Meilienė, 2005).

Jakučio (2006) teigimu, vystant prekybą ne tik užsienyje bet šalies viduje tiek, siekiant sėkmės svarbus vaidmuo tenka rėmimui. Kad ir kokia valstybė būtų turtinga eksporto rėmimas yra viena būtiniausių priemonių didinti šalies konkurencingumą. Šaliai norint išlaikyti konkurencingumą globaliose rinkose eksporto rėmimas viena iš priemonių siekiant išlaikyti jos produktų ir paslaugų konkurencingumą.

Pagalba eksportuotojams galima vykdyti per rėmimą, taip pat per veiklą ne kaip specifiskai orientuotą į eksportą, bet kaip bendrų prekybos (eksporto ir importo) plėtojimo iniciatyvų paketo dalį. Lentelėje (žr. 3 lentelę) pateikiamos valstybės tarptautinės prekybos palaikymo veiklos, kuriomis gali būti vadovaujamosi remiant eksportą (Jatuliavičienė, 2010).

3 lentelė. Eksporto skatinimo veikla (Jatuliavičienė, 2009)

Steigti prekybos atstovybes	Kurti užsienio prekybos politiką
Rengti katalogus	Teikti pagalbą potencialiems pirkėjams
Organizuoti prekybos parodas	Vykdyti rinkos tyrimus per ambasadas
Teikti techninę pagalbą ir pasiūlymus	Rengti seminarus
Skatinti užsienio investicijas	Kurti laisvos prekybos zonas
Teikti eksporto paslaugas	Identifikuoti prioritetinius sektorius ir tikslines šalis eksportui
Vykdyti eksporto finansavimą	Vykdyti eksporto draudimą
Kurti eksporto prekybos kompanijas	Teikti apdovanojimus eksportuotojams
Leisti informacinius laiškus/brošiūras	Skatinti bendrų įmonių kūrimą
Rinkti prekybos statistiką	Vykdyti rinkos tyrimus
Leisti eksportuotojų žinytus	Leisti agentų ir distributorių žinytus
Organizuoti prekybos misijas	

Nacionalinė eksporto skatinimo politika yra įtraukta į konkrečią programą, kuri įgyvendinama per tuos ekonominius nacionalinius planus sektoriai ir pramonės šakos, kurios yra prioritetinės šalies ekonomikai. Eksportas skatinimo priemonės yra grindžiamos paslaugų sistema, į kurią kreipiamasi patys eksporto kompanijos (Gorcheva, 2015).

Ekonomiškai išsivysčiusi valstybė, kurios rinka nėra didelė, norėdama spartinti savo ekonomikos augimą, stengiasi didinti savo užsienio prekybą. Užsienio prekybos apimtys, užima didelį dalį šalies BVP. Bendrasis vidaus produktas, tai toks ekonominis rodiklis, kuris parodo už kokią vertę (kainą) tam tikru laikotarpiu buvo suteikta paslaugų ar sukurta prekių. Tai vienas svarbiausių šalies ekonominių rodiklių, kuris kartu atspindi šalies ūkio vystymąsi.

Kai kurie ekonomistai- kritikai teigia, kad BVP visapusiškai neatspindi žmonių gyvenimo gerovės valstybėje, nes bendrasis vidaus produktas tai ekonominis rodiklis, kuris neįvertina kitų socialinių aspektų kuriuos reikia matuoti kitaip.

BVP rodiklis išlaidų metodu skaičiuojamas: (Žilinskas ir Martinkus, 2008)

$$BVP = C + I + G + NE. \quad (1)$$

čia: C – asmeninio vartojimo (namų ūkio vartotojų) išlaidos; I – individualios vidaus investicijos (verslo išlaidos); G – vyriausybinių prekių ir paslaugų pirkimas (vyriausybės išlaidos); NE – grynasis eksportas (tai eksporto ir importo skirtumas).

Paskutinis Bendrojo vidaus produkto rodiklio formulės dėmuo, grynasis eksportas. Tai reiškia, kad šalies eksporto apimtis tiesiogiai įtakoja BVP. Eksporto didinimas didina ne tik BVP, taip pat skatina:

- pramonės prekių gamybos apimties didėjimą,
- šalies užimtumo augimą.

Ekonominis augimas turi įtakos šalies prekių asortimento augimui, toms prekių grupėms kuriomis šalis prekiauja.

Eksporto didinimo ir užimtumo ryšį mokslininkai sieja gamybos apimtimi ir bendra ekonomikos būkle. Walshas (2010) teigia, kad eksportas yra pagrindinė varomoji jėga – pagrindinis veiksnys stiprinantis šalies gamybą, aktyvinantis vartojimą šalyje.

Jakštienė (2013) bendra ekonomikos būkle glaudžiai sieja su darbo rinkos segmentų įsidarbinimo situacija. Jos teigimu ekonomikos būklę įtakoja ekonomikos veiksniai. Ekonomikos mechanizmai gali sukelti atitinkamą užimtumo situacijos pokytį.

Dar viena eksporto teikiama nauda susijusi su naujų darbo vietų kūrimu ir užimtumo didėjimu, bei efektyviu esamų naudojimu, kartu ir visuomenės pragyvenimo lygio kėlimu.

Tačiau tikslus sukurtų darbo vietų skaičius priklauso nuo santykinės darbo jėgos svarbos gamybos procese. Tai reiškia, kad svarbu kiek gaminama prekė priklauso nuo imlumo žmogiškajam faktoriui. Gali nutikti taip, kad gamina prekė, plačiai eksportuojama, neša didelę pridėtinę vertę, tačiau, didins gamybos apimtį, tačiau nedidins užimtumo.

Eksportas turi didelę įtaką ne tik Bendram vidaus produktui, tačiau ir šalies prekybos balansui. Prekybos balansas paprastai vertinamas kaip skirtumas tarp viso eksporto vertės ir bendro importo vertės. Importas – tai prekių, paslaugų ir kapitalo įvežimas iš užsienio, per tam tikrą laiko tarpą, už tam tikrą vertę (Martinkus ir Žilinskas, 2008). Importo vertės dydis turi įtakos prekybos balansui, nes importą finansuoja eksportas, taip yra išlaikomas pajamų ir produkcijos apimtys lygis.

Dubauskas (2011) teigia, kad mokėjimų balansas yra visos šalies gyventojų, kurie atliko prekinis mainus, įvairius pervedimus, ekonominius mainus su visomis kitomis užsienio šalimis tam tikru laikotarpiu statistinė suma. Dažniausias laikotarpis yra vieneri kalendoriniai metai. Kitas statistikoje vertinamas laikotarpis, kai Lietuvos bankas pateikia mokėjimų balanso ataskaitas, yra ketvirtis.

Dubausko (2011) teigimu, yra valstybių kurios mokėjimų balansus sudarinėja kas mėnesį. Mokėjimų balansas yra laikomas bet kurios šalies svarbiausias ekonominės ir ūkinės vykdomos veiklos statistinių rezultatų konstatavimas. Jo duomenys rodo, kokią dalį šalyje vartojamų prekių šalis

importuoja, o kokių prekių perteklių geba parduoti užsienio rinkose. Taip pat parodo kiek šalis skolinasi ar skolina pinigų kitoms pasaulio šalims. Be to, šalies pinigų politikos vykdytojas (dažniausiai tai yra šalies centrinis bankas) mokėjimų balanso ataskaitoje pateikia užsienio valiutos rezervų pokyčius

Šalies mokėjimo balanso sudarymui, pasitelkiami statistikos duomenys. Svarbu pabrėžti, kad visų įmanomų pervedimų ir mokėjimų registravimas yra praktiškai neįmanoma užduotis.

Dubausko (2011) teigimu šalies Vyriausybė paveda pateikti duomenis muitinėms, turistų centrams, draudimo kompanijoms, komerciniams bankams, tarptautinėms korporacijoms apie kapitalo ir prekių judėjimo srautus. Naudojanti įvairiomis metodologijomis yra atrenkami statistiniai duomenys, sudaryti modeliams, kurie atspindėtų visuomenės sluoksnių struktūrą. Renkant duomenis tokiu būdu atsiranda paklaidų ir praleidimų sąvokos. Tačiau stengiamasi duomenis ir informaciją rinkti iš originaliųjų ir patikimų duomenų šaltinių.

Ekonomistai šio balanso duomenis naudoja, vertindami šalies ekonomikos konkurencingumą, jos mokumo galimybes ir perspektyvas. Esant fiksuoto valiutos kurso sistemai šalyje, mokėjimų balanso deficitai gali signalizuoti apie galimą valiutos devalvaciją arba potencialius valstybės žingsnius, ribojančius užsienio prekybą, dažniausiai – importą.

Prekybos ir importo balanso teikiama informacija gali būti vertintina su išlygomis, nes sandorius vykdo ne tik šalis, o jos įmonės, gyventojai ir valstybės institucijos. Šis balansas parodo praėjusio laikotarpio rezultatus. Mokėjimų balanso sudarymas susiduria su didelėmis tikslumo problemomis, nes, net ir naudojant itin plačią statistinę atskaitomybę neišvengiama klaidų.

Bernatonytė ir Normantienė (2009) teigia, kad ekonomikos nuosmukio metu prekybos balansas parodo, kaip stipriai šalis yra priklausoma užsienio rinkų ekonomikos ir kaip stipriai ji gali būti paveikta nuosmukio. Tokioje situacijoje, šalis turi dėti visas pastangas didinti eksportą, tuomet greičiau pavyks išeiti iš ekonomikos nuosmukio.

2.3. Eksporto konkurencingumo rodikliai

Tam kad galima būtų įvertinti šalies pranašumus eksportuojant įvairias šalyje pagamintas prekes, yra naudojami santykinio konkurencingumo rodikliai, kuriems apskaičiuoti gali būti naudojami tiek eksporto duomenys, tiek importo duomenys.

Plačiausiai pasaulyje naudojamas šalies eksporto pranašumui nustatyti yra atskleistojo santykinio pranašumo (RCA) indeksas (angl. – revealed comparative advantage – RCA). Šis indeksas labiausiai paplitęs analizuojant šalies eksporto duomenis.

Balassa (1965) teigia, kad gali būti sunku įvertinti tikrąjį konkurencinį pranašumą, jei ne visi duomenys apie prekių eksportą yra išsamūs. Jo teigimu, labiausiai paplitęs netiesioginis požiūris į pasiektų pranašumų atskleidimą – tai praeities prekybos sandorių duomenų naudojimas. Balassa (1965) mano, kad eksportas atspindi ir pasiektą lyginamąjį pranašumą, ir galimybę netiesiogiai įvertinti santykinį kainų lygį. Tiesa, jis rodiklio skaičiavimą siūlo taikyti tik pagamintoms prekėms, nes jo teigimu žaliavų atveju galimi iškraipymai, dėl įvairių taikomų prekybos politikos priemonių subsidijos, kvotos ar specialūs susitarimai neatspindėtų realaus lyginamojo pranašumo.

RCA rodiklis yra vienas konkurencingumo rodiklių, leidžiantis analizuoti šakos santykinį konkurencinį pranašumą. RCA rodiklių dinamika atskleidžia galimas šalies įmonių galimybes ar grėsmes prekybos tarptautinėje rinkoje, tiek ES šalyse, tiek už ES ribų. Konkurencingumo rodiklių pokyčiai skatina įmones nuolat sekti ir vertinti situaciją, numatyti veiklos plėtros strategiją arba veiklos diversifikaciją nesėkmės atveju (Pukelienė, Sabonienė, 2004).

RCA indeksas (dažnai vadinamas Balassa indeksu) apskaičiuojamas:

$$Balassa_i^A = \frac{\frac{x_i^A}{X^A}}{\frac{x_i^w}{X^w}} \quad (2)$$

čia: x_i^A – šalies A produkto eksportas i ; X^A – visas šalies A eksportas; x_i^w – pasaulio produkto i eksportas; X^w – bendras pasaulio eksportas.

Skaičiuojant RCA (Balassa) indeksą, skaičiavimuose yra naudojami santykiniai tarptautinės prekybos rodikliai, nes tai leidžia palyginti tam tikros prekės dalį visų prekių eksporte nagrinėjamoje šalyje su atitinkama jos dalimi tiriamojoje šalių grupėje.

Kai indekso reikšmė gaunama didesnė už vienetą, tai rodo, kad tam tikros prekės ar paslaugos viso šalies eksporto dalis yra didesnė už atitinkamą jos dalį nagrinėjamų šalių (ar regiono) grupėje. Tai gali reikšti, kad šalis specializuojasi tos prekės ar paslaugos eksporte ir turi santykinį pranašumą tiriamųjų šalių (regionų) atžvilgiu.

Jei rezultatas gaunamas lygus vienetui, šalis turi neutralų santykinį pranašumą, kuris reiškia, kad jos padėtis rinkoje yra panaši į vidutinę padėtį šalių grupėje.

Gauta mažesnė už vienetą indekso reikšmė rodo kiek prastesnę šalies padėtį. Tai rodo kad šalies gaminama prekė ar paslauga nėra konkurencinga rinkoje. Iš pirmos pažiūros gali atrodyti, kad šalis vienos prekių grupės eksporto apimtys yra didelės, tačiau santykinio konkurencinio pranašumo neturi.

Norint įvertinti šalies prekybos rezultatus – galimybę importuoti ir eksportuoti vienos ar kitos kategorijos prekes, skaičiuojamas grynosios prekybos santykis (*Net Export RCA_i*). Šis rodiklis apskaičiuojamas:

$$Net\ Export\ RCA_i = (X_i - M_i) / (X_i + M_i) \quad (3)$$

Čia: X_i - šalies A produkto i eksportas ; M_i – šalies A produkto i importas;

Sabonienės (2009) teigimu, šis indeksas atspindi šalies specializacijos laipsnį eksportuojant konkrečią prekę. RCA yra naudingas rodiklis vertinant eksporto konkurencingumą, ypač kai jis naudojamas kartu su kitais susijusiais indeksais.

Šio rodiklio gauta reikšmė, svyruoja nuo -1 iki +1. Gauti rezultatai vertinami:

- Jei gaunamas rezultatas yra artimesnis -1, tai santykinis pranašumas yra menkas.
- Jei rezultatas gaunama 0, tai rodo kad tam tikros prekės ar paslaugos eksportas yra lygus importui.
- Jei rezultatas svyruoja nuo 0 iki +1, tai įrodo šalies santykinį pranašumą, kartu parodo ir šalies kuri eksportuoja konkrečios prekės specializacijos laipsnį.

Kitas plačiai naudojamas rodiklis, padedantis nustatyti tam tikros pramonės ar sektoriaus užimamą vietą bendrame šalies eksporte, tai prancūzų mokslininko Lafay (1992) indeksas LFI.

$$LFI = 100 * \left(\frac{X_i - M_i}{X_i + M_i} - \frac{\sum (X_j - M_j)}{\sum (X_j + M_j)} \right) \frac{X_i + M_i}{\sum (X_i + M_i)} \quad (4)$$

Čia: X_i - šalies produkto i eksportas;

M_i – šalies produkto i importas;

X_j – Šalies visų kitų produktų eksportas, išskyrus i ($j = 1$ iki n ir $j \neq i$);

M_j - Šalies visų kitų produktų, išskyrus i ($j = 1 - n$ ir $j \neq i$), importas;

Skaičiuojant šį indeksą naudojami ne tik eksporto duomenys, bet ir importo. Taigi indeksas yra naudingas lyginant šalies nacionalinį eksportą su visu pasauliu.

Ishchukova ir Smutka (2013), gautus rodiklio rezultatus vertina tokiu principu:

- Jei Lafay indeksas teigiamas – tai šalis turi lyginamųjų pranašumų, ir kuo didesnis indeksas tuo šalies specializacijos laipsnis yra aukštesnis.
- Jei gautas rodiklis neigiamas, tai indekso reikšmė yra atvirkštinė. Tai rodo, kad tam tiktos pramonės rūšies šalis daugiau importuoja, nei eksportuoja.

Specializacija yra svarbus šalies ūkio raidą lemiantis veiksnys. Išaugus tarptautinei konkurencijai, specializacija yra vienas iš būdų įsitvirtinti didesnės pridėtinės vertės gamybos grandinėje (Šidlauskaitė ir Miškinis, 2013).

Įmonė gali eksportuoti paslaugą ar prekę, priklausomai nuo savo veiklos. Preke gali būti tiek žaliava, tiek galutinio vartojimo prekė. Šalis ar įmonė norinti eksportuoti produktą, turi numatyti ar jai verta eksportuoti žaliavą, tarpinį produktą, ar galutinę prekę. Žaliava- tai išgaunama ar išauginama medžiaga, kuri gali būti eksportuojama iškart, arba paverčiama tarpiniu produktu ir tik tuomet eksportuojama. Tarpinę prekę importuojanti šalis gali pirkti kaip komplektuojančią medžiagą ar žaliavą kitų prekių gamybai. Kapitalas gali būti ir kaip technologija ar įrengimai, taip pat gali atkelti kartu su užsienio investicijomis.

Čegytė ir Miečinskienė (2009) teigia, kad tarptautinis kapitalas vis intensyviau eksportuojamas ir importuojamas užsienio investicijų forma, taip šaliai į kurią buvo perkeltas kapitalas padėdamas plėsti pramonę, kartu šaliai padėdamas tapti konkurencingesne.

Galutinės prekės- nėra skirtos perdirbimui ar perpardavimui, jos yra orientuotos pasiekti galutinį vartotoją, kad vartotojas jas iškart galėtų naudoti. Tad didesnis eksportas galutinio vartojimo prekių ar kapitalo produkcijos didina šalies konkurencingumo lygį. Tokių pramonės šakų eksportas neša didesnę pridėtinę vertę.

2.4. Eksporto struktūra pagal technologinį imlumą

Kučinskienė ir Marčinskas (2014) teigia, kad technologijos yra ne tik sparčiausiai besivystanti sritis, bet ir jėga, galinti suteikti daugiausiai galimybių siekiantiesiems plėtoti verslą. Todėl tokie veiksniai kaip technologinis lygis, informacinių technologijų plėtra, inovacijų taikymas ir jų rėmimas, vyriausybės mokslo ir technologijų atnaujinimo politika lemia technologines inovacijas ir skatina naujų gamybos paslaugų teikimo metodų, naujų prekių, naujų rinkodaros priemonių atsiradimą, kas gali turėti įtakos produkto (prekės ar paslaugos) plėtotei, darbo organizavimo ir veiklos pobūdžiui ir t. t. Technologiniai pokyčiai vyksta labai sparčiai ir nuolat, nors jie sunkiai prognozuojami, tačiau yra labai svarbūs. Įvertinusi technologinius veiksnius įmonė gali pasirengti ir atitinkamai reaguoti į šiuos pokyčius, ieškoti galimybių, kaip reaguoti į šiuos technologinėje aplinkoje vykstančius ar vyksiančius pokyčius. Technologinės globalizacijos iššūkius ignoruojančios šalys susiduria su jų pramonės deindustrializacijos problemomis (cit. Krajewski, Ritzman, 2005).

Tarptautinė konkurencija tiesiogiai veikia šalies ekonomiką. Šalies teritorijoje pramonės struktūros pokyčiai, kai didėja aukštųjų technologijų dalis pramonės struktūroje suteikia šalies įmonėms galimybę patekti į pasaulines rinkas, tačiau jos sėkmę lemia įmonių gebėjimas plėsti eksportą didinant tarptautinį konkurencingumo lygį. Didinti konkurencinį pranašumą yra suinteresuota kiekviena šalis, nes tai didina eksporto mastus.

Šalies pramonės vystymas ir struktūra priklauso nuo išorinių ir vidinių veiksnių, kurie tiesiogiai daro įtaką šalies pramonės politikos formavimui.

Vertinant šalies produkcijos eksporto struktūrą pagal technologinį imlumą (lygį), galima išskirti keturis lygius:

- aukštųjų technologijų,
- vidutinių aukštųjų,
- vidutinių žemųjų
- žemųjų technologijų prekės ar paslaugos.

„Aukštųjų technologijų pramonės šakos svarbios šalies ekonomikai ne tik todėl, kad užtikrina ekonomikos augimą, bet ir skatina mokslo plėtrą: tyrimai, inovacinė, informacinė veikla naudinga visai visuomenei. Vienas strateginių pramonės plėtros tikslų yra pramonės produkcijos konkurencingumo užtikrinimas tarptautinėse rinkose, ypač elektronikos, biotechnikos, genetinės inžinerijos, kosminės, branduolinės inžinerijos sektoriuose. Įmonių galimybes konkuruoti tarptautinėse rinkose rodo gebėjimas panaudoti ir kaupti mokslo žinias, diegti naujausiais moksliniais tyrimais gautus rezultatus, naujoves, kurti ir panaudoti naujausias informacines technologijas, personalo gamybinę bei vadybinę kvalifikaciją, išnaudoti kūrybiškumą“ (Sabonienė, 2004).

4 lentelė. Apdirbamosios pramonės skirstymas pagal EBPO klasifikaciją

Kodas	Pramonės pavadinimas	Aukštųjų technologijų	Vidutinių aukštųjų technologijų	Vidutinių žemųjų technologijų	Žemųjų technologijų
C10	Maisto produktų gamyba				
C11	Gėrimų gamyba				
C12	Tabako gaminių gamyba				
C13	Tekstilės gaminių gamyba				
C14	Drabužių gamyba				
C15	Odos ir odos dirbinių gamyba				
C16	Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba				
C17	Popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba				
C18	Spausdinimas ir įrašytų laikmenų tiražavimas				
C19	Kokso ir rafinuotų naftos produktų gamyba				
C20	Chemikalų ir chemijos produktų gamyba				

C21	Pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamyba				
C22	Guminių ir plastikinių gaminių gamyba				
C23	Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba				
C24	Pagrindinių metalų gamyba				
C25	Metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius, gamyba				
C26	Kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba				
C27	Elektros įrangos gamyba				
C28	Niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos gamyba				
C29	Variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba				
C30	Kitų transporto priemonių ir įrangos gamyba				
C31	Baldų gamyba				
C32	Kita gamyba				
C33	Mašinų ir įrangos remontas ir įrengimas				

Aukštųjų technologijų apdirbamosios pramonės šakoms yra priskiriama farmacijos ir kompiuterinės technikos, optikos šakos (žr. 4 lentelę).

Žemosioms technologijos pramonei yra priskiriama kasdienio vartojimo prekės, tokios kaip maisto produktai, gėrimai, baldai, mediena, plastikas, tabako gaminiai, tekstilė ir jos gaminiai.

Aukštųjų technologijų apdirbamosios pramonės šakos kuria aukštą pridėtinę vertę šaliai. Taip pat jos yra svarbios tuo, kad jos kartu formuoja naują technologinę bazę kuriant ir gaminant naujus, inovatyvius produktus. Įmonė gaminanti aukštosios technologijos pramonės gaminius, investuoja į mokslinius tyrimus, didina šalies darbo jėgos kvalifikaciją, didina savo konkurencinį lygį šalyje, bei šalies konkurencinį lygį pasaulyje.

Užsienio šalių patirtis įrodo, kad intelektinių žinių dėka sukurti aukštųjų technologijų produktai bei suteiktos intelektinės paslaugos turi didžiulę pridėtinę vertę. Šis kelias sukuria ne tik didelę naujų produktų pridėtinę vertę, bet ir užtikrina aukštą jų konkurencinį pranašumą, kuris, taikant informacines technologijas, lemia minėtų produktų plėtrą ir prisiskverbimą į visus be išimties ekonomikos sektorius. Visa tai sudaro palankias sąlygas didinti šalies BVP (Vijeikis, 2008) .

Jei šalies eksporto didžiąją dalį sudaro žemų technologijų produktų grupės, kurios dažniausiai būna būtiniausio poreikio prekės, jų pramonės produktų rinkos bus stabilesnės. Šaliai turint tokią eksporto struktūrą mažėja rizika nukentėti nuo smarkaus eksporto kritimo ekonomikos nuosmukio metu, taip iš dalies palaikant pramonės konkurencingumą.

Vasauskaitė ir Snieška (2011) priėjo prie išvados, kad laiku neįdiegus naujų technologijų, įmonė gali prarasti konkurencinį pranašumą. Greitai kintantys technologiniai procesai įmonėje, didina konkurencijos lygis rinkoje ir skatina įmones aktyviau vykdyti inovacinę veiklą.

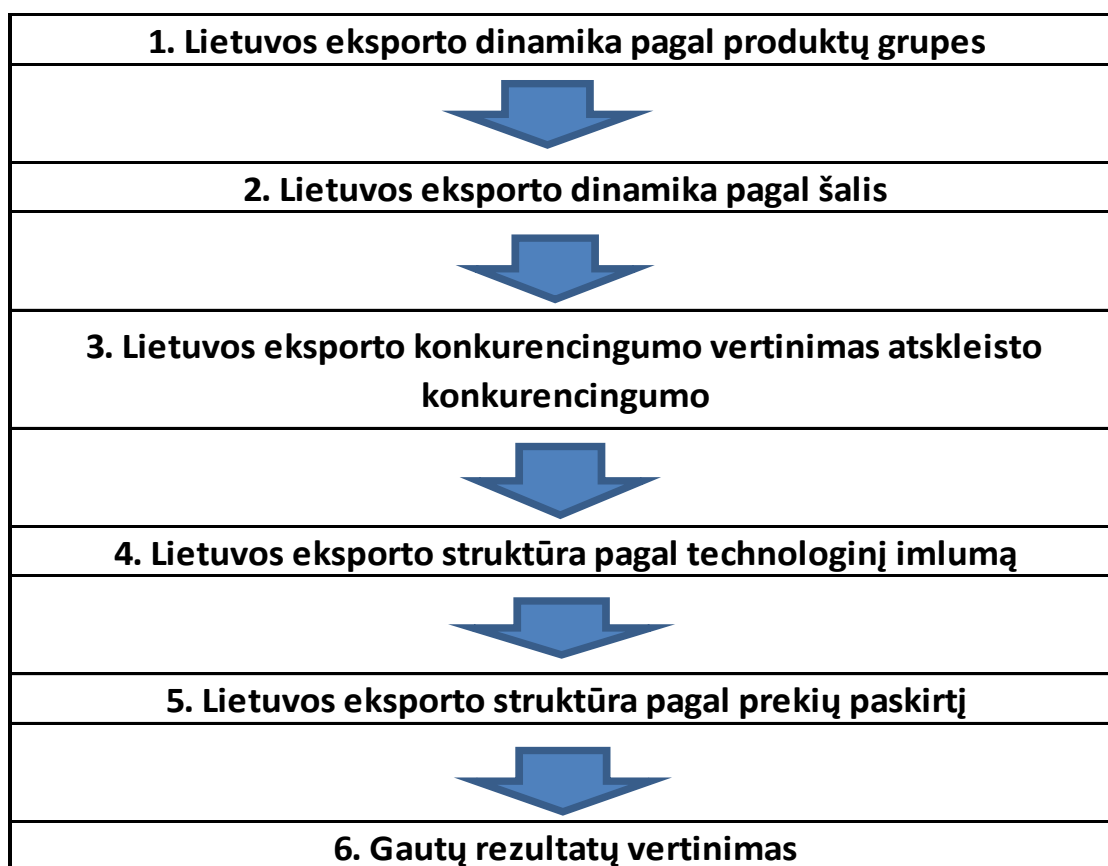
Pogosian ir Dzemyda (2012) antrina lietuvių mokslininkams, kad naujai sukurti produktai, technologijos, gamybos procesai, nauji verslo modeliai ir įmantrios organizacinės struktūros galėtų stipriai prisidėti prie šalies įmonių konkurencingumo didinimo tiek rinkose šalies viduje, tiek tarptautinėse rinkose. Išsivysčiusiose šalyse inovacinės naujovės ilgainiui yra laikomos pagrindiniu ekonominio augimo varikliu, sudarančiu galimybes šaliai siekti didelio verslo efektyvumo ir pelningumo rodiklių. Užsienyje inovacijoms yra skiriama vis daugiau dėmesio, tad joms šalyje yra sudaroma palanki terpė sparčiai augti.

Šalies eksporto struktūra konkurencingumo atžvilgiu yra vertinama teigiamai, kai eksportuoja daugiau aukštųjų technologijos pramonės. Tad kiekvienos šalies prioritetą turi būti būtent aukštosios technologijos.

3.TYRIMO METODOLOGIJA

Atlikus literatūros analizę, matome, kad bet kurios šalies ekonomikos augimui yra svarbi tarptautinė prekyba, ypačiai eksportas. Norint įvertinti, kiek Lietuvos eksportuojamos pramonės šakos yra konkurencingos pagal produktų grupes, pagal šalis, technologinį imlumą ir prekių paskirtį, bus naudojamas atskleisto konkurencingumo indeksas, kuri leidžia įvertinti šakos santykinį konkurencinį pranašumą *RCA (Balassa)* rodiklis, ir grynosios prekybos santykis, bei lyginamojo pranašumo indeksas *Lafay*.

Tyrimo eigą sudarys penki etapai. Analizuojant Lietuvos eksportą, bus nagrinėjama eksporto dinamika keliais pjūviais. Atliekant Lietuvos eksporto konkurencingumo vertinimą atskleisto konkurencingumo indeksu bus skaičiuojamas *RCA* rodiklis, vertinamos Lietuvos eksporto konkurencingiausios pramonės šakos. Sekančiame etape bus nagrinėjamas ir vertinama šalies eksporto struktūra ir kitimas vertinant eksporto pramonę pagal technologinį lygį. Bus įvertinama Lietuvos eksporto struktūra pagal prekių paskirtį. Atlikus skaičiavimus ir pateikus rezultatus, bus atliekamas rezultatų vertinimas.

5 pav. Tyrimo eiga

Norint kuo tiksliau atskirti ir įvardyti kokie veiksniai labiausiai įtakojo eksporto pokyčius, siekiant gauti kuo didesnę naudą iš eksporto reikalingas detalus struktūros išskaidymas ir gylus bei išsamus pramonės grupių eksporto pokyčių suvokimas.

Svarbu, kad visi šie veiksniai, vertinami per paklausos sąlygų šalyse, į kurias eksportuojama produkcija, prizmę (Grebliauskas, Stonys, 2012)

Vertinant Lietuvos eksporto konkurencingumą bus atliekama:

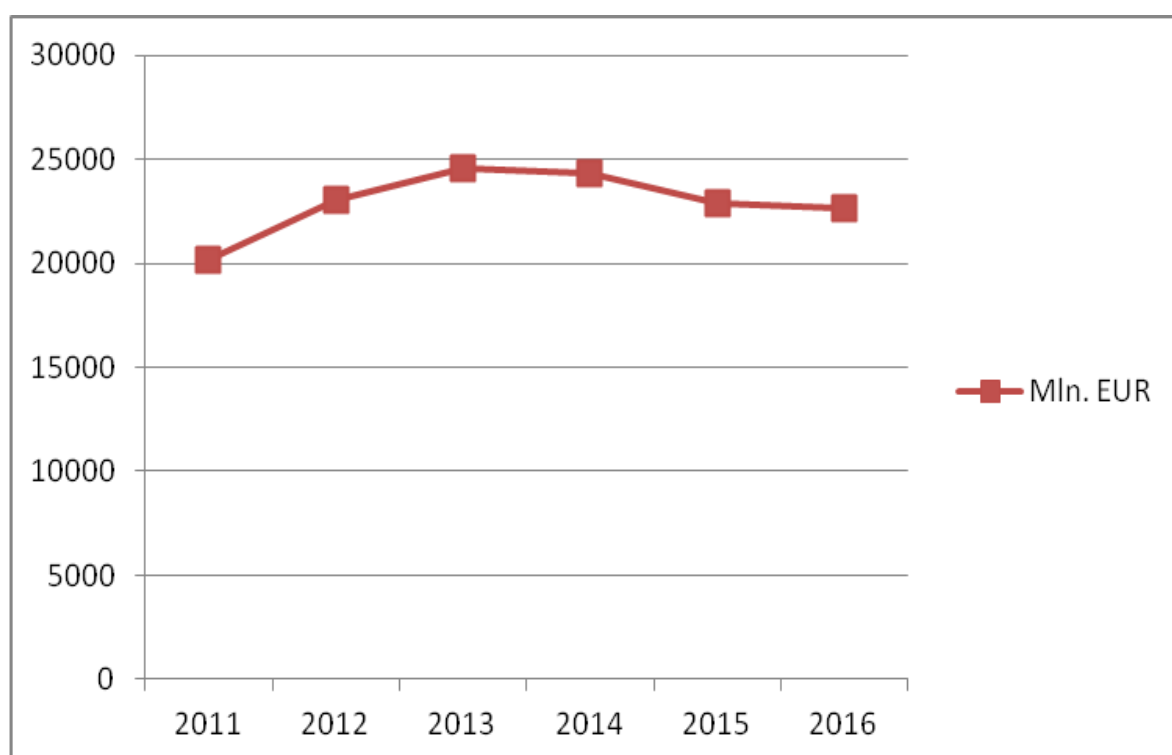
1. Analizuojama Lietuvos eksporto dinamika pagal produktų grupes. Lietuvos pramonės prekių grupės dalinamos į pogrupius, siekiant informatyviau pateikti duomenis ir juos analizuoti. Šioje dalyje siekiama atskleisti kokias produktų grupes Lietuvai pavyksta eksportuoti, kokios produktų grupės užima didžiąją dalį šalies eksporto, kaip kito šalies eksportas pagal grupes analizuojamu 2011-2016 metų laikotarpiu.
2. Vertinamas Lietuvos eksporto kitimas pagal šalis į kurias eksportuoja Lietuva. Siekiama įvertinti kokios šalys buvo pagrindinės Lietuvos partnerėmis 2011 metais ir 2016. Į kokias šalis Lietuvos eksportas augo, į kurias smuko. Didesnis dėmesys skiriamas Lietuvos partnerėms į kurias Lietuva tiriamu laikotarpiu eksportavo daugiau nei už 100 mln eurų.
3. Vertinamas Lietuvos eksporto prekių grupių atskleistas konkurencinis pranašumas *RCA (Balassa)* indeksu (žr. 2 formulę). Nustatomas šalies eksportuojamų prekių konkurencingumo lygis kitų šalių atžvilgiu. Skaičiuojamas lyginamojo pranašumo indeksas *Lafay*, (žr. 4 formulę) lyginant šalies eksportą su importu. Siekiant įvertinti šalies prekybos rezultatus – galimybę importuoti ir eksportuoti vienos ar kitos kategorijos prekes, skaičiuojamas grynosios prekybos santykis *Net Export RCA_i* (žr. 4 formulę).
4. Vertinama Lietuvos eksporto struktūra pagal technologinį imlumą, remiantis eksporto duomenimis. Atliekama lyginamoji analizė šalies eksporto per 2011 – 2016 metus. Siekiama įvertinti kaip kito šalies eksporto apimtys pagal skirtingą pramonės šakų technologinį lygį.
5. Analizuojama kokias prekes pagal prekių paskirtį, Lietuva geba sėkmingai eksportuoti. Kokią dalį, kokios grupės užima šalies eksporte.

4. LIETUVOS EKSPORTO KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

4.1 Lietuvos eksporto dinamika pagal produktų grupes

Visame pasaulyje vis stiprėjant globalizacijos procesams ekonomikoje, daugeliui Lietuvos įmonių veikla ir plėtra priklauso nuo jų pateikiamo produkcijos asortimento pardavimo tarptautinėse rinkose. Gebėjimas parduoti savo šalyje gaminamą produktą užsienio rinkose nėra lengvas uždavinys. Eksportuojant bet kokią produktą ar jų grupę svarbu gaminį pagaminti santykinai žemesne kaina, nemenkinant produkto kokybės. Siekiant įvertinti konkrečių šalies eksportuojamų pramonės grupių dinamiką tiriamuoju laikotarpiu, atliekama Lietuvos eksporto rodiklių dinaminė analizė pagal produktų grupes.

Vertinant bendrą šalies eksportą matomas eksporto apimtys didėjimas nuo 2011 metų iki 2013 metų (žr. 6 pav.) , nuo 2013 metų Lietuvos eksportas statistikos duomenimis kasmet mažėja. 2013 metais Lietuvos bendras eksportas siekė 24544,6 mln. eurų. 2016 metais smuko iki 22607 mln. eurų.

6 pav. Lietuvos eksporto dinamika mln. eurų 2011-2016 metais

Siekiant nustatyti, kokių prekių grupių eksporto didėjimas ar mažėjimas turėjo įtakos bendro šalies eksporto struktūros pokyčiams, atliekama atskirų pramonės grupių eksporto kitimo analizė, vertinant kokią procentinę dalį kiekviena grupė užima bendrame Lietuvos eksporte tiriamuoju laikotarpiu. Įvertinant grupių gausą, sudarant grafikus, buvo padalintos tokia tvarka:

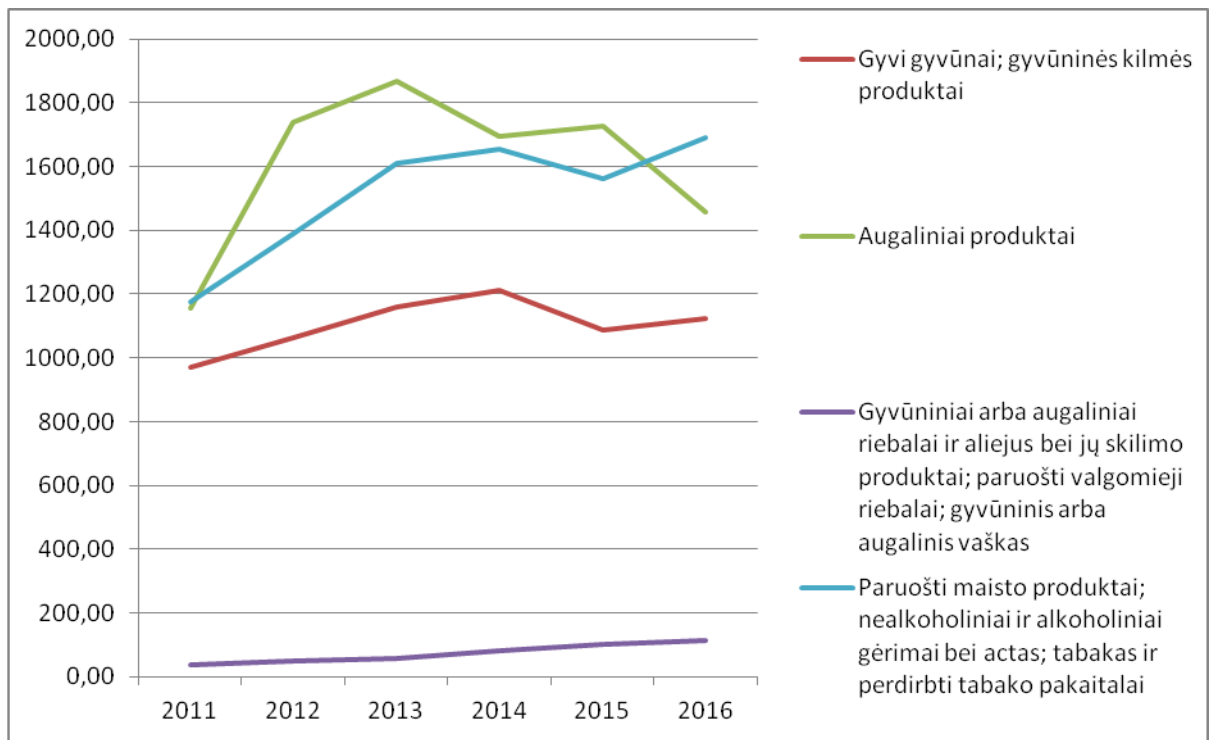
I grupė – Gyvi gyvūnai, gyvūninės kilmės produktai, augaliniai produktai, gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai, paruošti valgomieji riebalai, gyvūninis arba augalinis vaškas, paruošti maisto produktai; nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas; tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai.

II grupė- Mineraliniai produktai, Chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija, Plastikai ir jų dirbiniai; kaučiukas ir jo dirbiniai, Žalios (neišdirbtos) odos, išdirbta oda, kailiai ir jų dirbiniai; pakinktai ir balnai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų (išskyrus šilkaverpių žarnas).

III grupė- Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglys; kamštiena ir kamštienos dirbiniai; dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir pinti dirbiniai, Medienos arba kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų plaušiena; perdirbti skirtas popierius arba kartonas (atliekos ir liekanos); popierius ir kartonas bei jų dirbiniai, Tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai, Avalynė, galvos apdangalai, skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys; paruoštos naudoti plunksnos ir jų dirbiniai; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų.

IV grupė- Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žėručio arba panašių medžiagų; keramikos dirbiniai; stiklas ir stiklo dirbiniai, Gamtiniai arba dirbtiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai arba pusbrangiai akmenys, taurieji metalai, metalai, plakiruoti tauriuoju metalu, bei jų dirbiniai; dirbtinė bižuterija; monetos, Netaurieji metalai ir netauriųjų metalų dirbiniai, Mašinos ir mechaniniai įrenginiai; elektros įrenginiai; jų dalys; garso įrašymo ir atkūrimo aparatai, televizijos vaizdo ir garso įrašymo ir atkūrimo aparatai, šių dirbinių dalys ir reikmenys, Antžeminio, oro, vandens transporto priemonės ir pagalbinių transporto įrenginiai.

V grupė- Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai ir aparatai; laikrodžiai; muzikos instrumentai; jų dalys ir reikmenys, Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys, Įvairūs pramonės dirbiniai, Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai, Prekės, kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos.

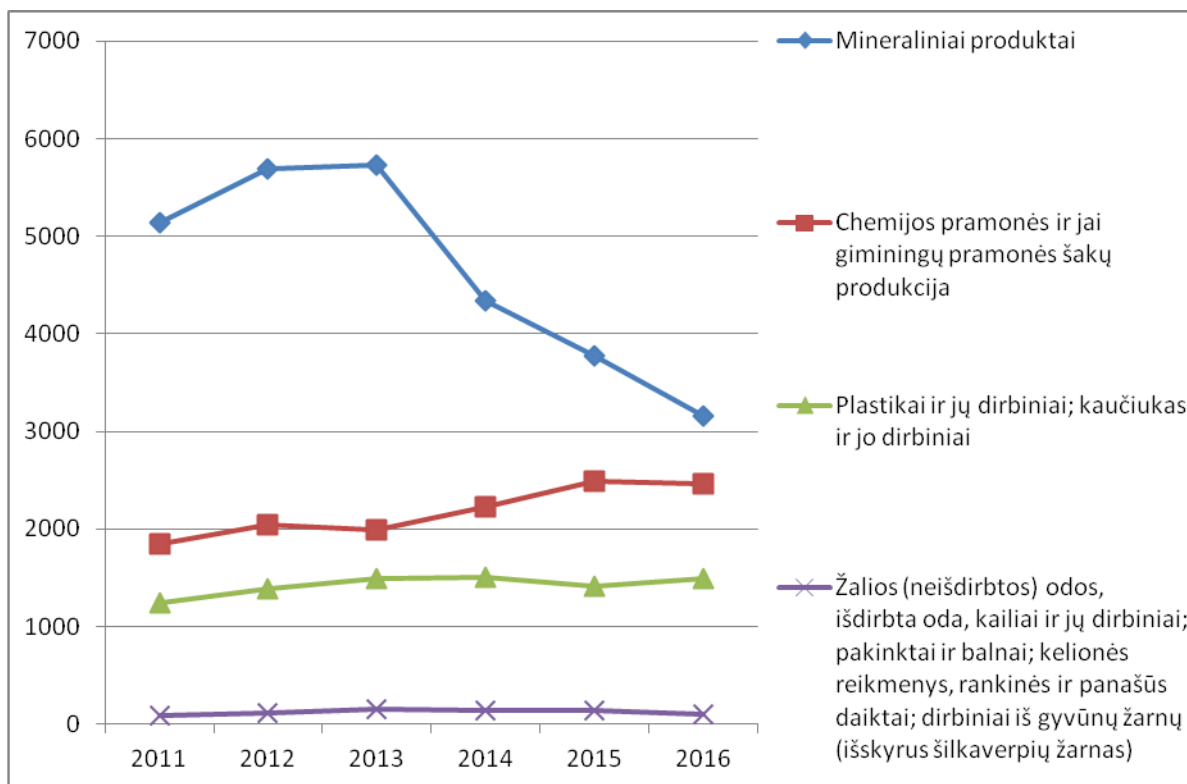

7 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes mln. eurų 2011-2016 metais (I grupė)

Vertinant I- grupės eksportą tiriamuoju laikotarpiu, daugiausiai eksportuojama augalinių produktų. 2011 metais eksportas sudarė 1174 mln. eurų, tai sudarė 5,74 proc. (žr. 1 priedą.) viso šalies eksporto. 2013 metais augalinių produktų pasiekė aukštumas, 7,61 proc. viso Lietuvos eksporto. Eksportuotų prekių vertė siekė net 1868,7 mln. eurų. Nuo 2015 metų pastebimas ženklus sumažėjimas, eksportuojamų prekių vertė siekė 1727 mln. eurų, o iki 2016 metų tik 1458,1 mln. eurų, tai sudarė 6,45 proc. viso šalies eksporto.

2011 metais gyvų gyvūnų, ir jų kilmės produktų buvo eksportuota už 971 mln. Eur. Eksporto kitimui 2015 metais turėjo įtakos politiniai ir ekonominiai santykiai su Rusija. Net Lietuvai neeksportavus šių produktų į pastarąją šalį, eksportas mažėjo neženkliai, 2016 metais eksportuota už 1125,25 mln. eurų. Procentine išraiška Lietuvos gyvų gyvūnų, ir jų kilmės produktų eksportas tiriamuoju laikotarpiu 5 procentų viso šalies eksporto neperkopė, 2011 metais sudarė 4,82 proc. o iki 2016 metų padidėjo iki 4,98 proc.

Gyvūninių ir augalinių riebalų eksportas per tiriamą laikotarpį didelių pokyčių nepatyrė, tačiau pastebimas lėtas augimas. 2011 metais eksportuota už 48 mln. Eurų, o 2016 už 112 mln. eurų, tai sudarė vos pusę procento viso Lietuvos eksporto. Pastebėtina, kad šioje grupėje vieninteliai šie produktai išvengė nuosmukio.

8 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes mln. eurų 2011-2016 metais (II grupė)

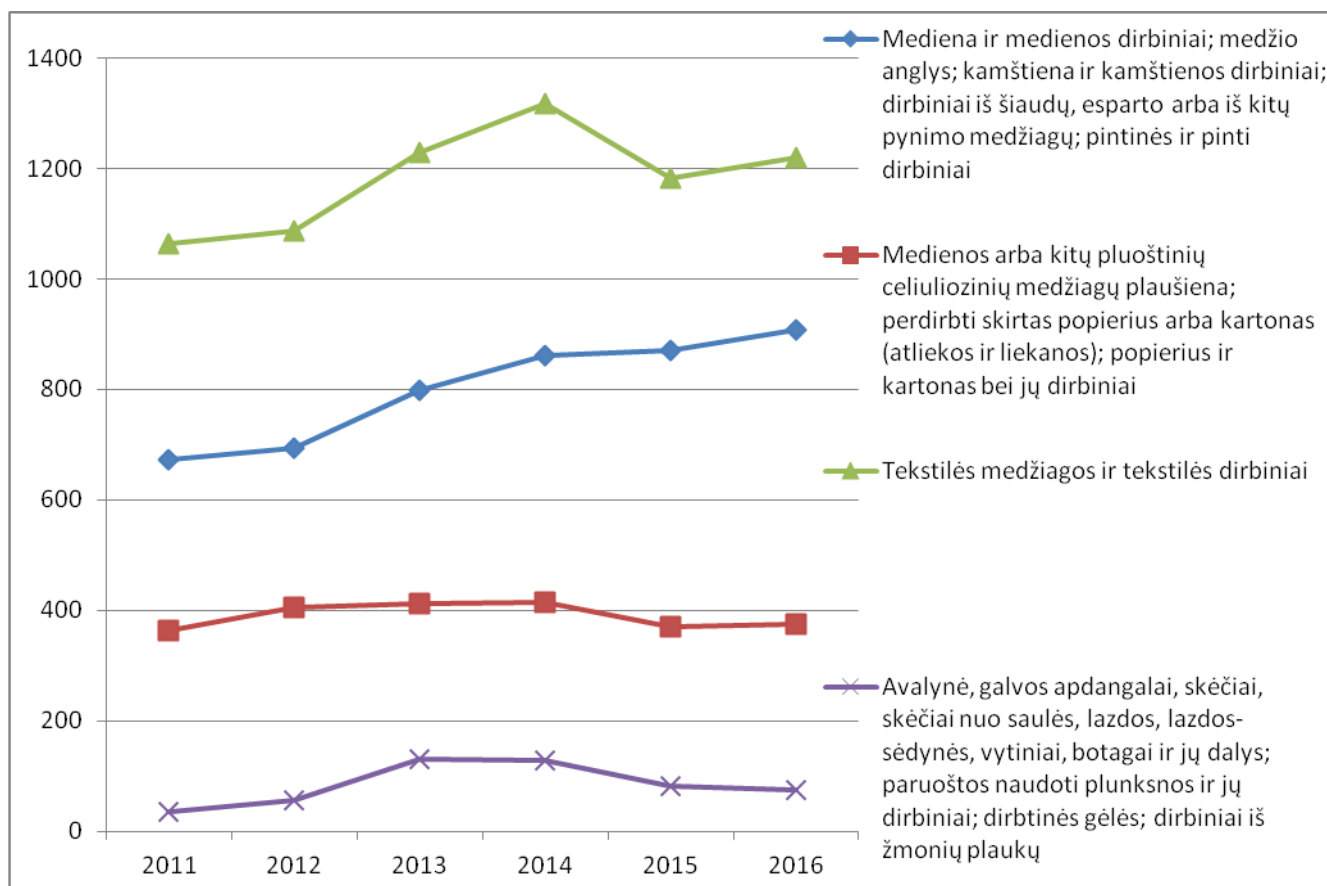
Antroje grupėje matomas mineralinių produktų eksporto mažėjimas, kuris prasidėjo 2013 metais. Eksportas 2013 metais siekė 5730 mln. eurų, o 2016 metais vos 3158,3 mln. eurų. Mineraliniai produktai Lietuvos eksporte visu tiriamu laikotarpiu užima svarbią vietą. 2011 metai šių produktų eksportas sudarė net 25,23 procentų viso Lietuvos eksporto. Deja, 2016 metais šių produktų šalies eksportas sudarė 13,97 procento, vos vienu procentu nusileido mašinų ir mechaninių įrengimų eksportui.

Plastiko ar žalios odos eksportas nėra didelis, tačiau matyti, kad eksportuojama tolygiai, didelių atotrūkių ir šuolių tiriamuoju laikotarpiu nebuvo. Plastiko eksportas 2011 metais siekė 1249 mln. eurų, o žalios odos 89 mln. eurų. Kasmet plastiko eksportas visame šalies eksporte sudaro per 6 procentus. 2016 metais plastiko eksportas siekė 1491 mln. eurų, o oda 107 mln. eurų. Odos eksporto dalis visame Lietuvos eksporte kasmet svyruoja apie pusę procento.

Chemijos pramonės eksporto apimtys turi tendenciją augti. Jei 2011 metais eksportas nesiekė 2000 mln. eurų, tai 2016 metais sėkmingai perkopė 2469 mln. eurų ribą ir sudarė net 10,92 procento bendro šalies eksporto.

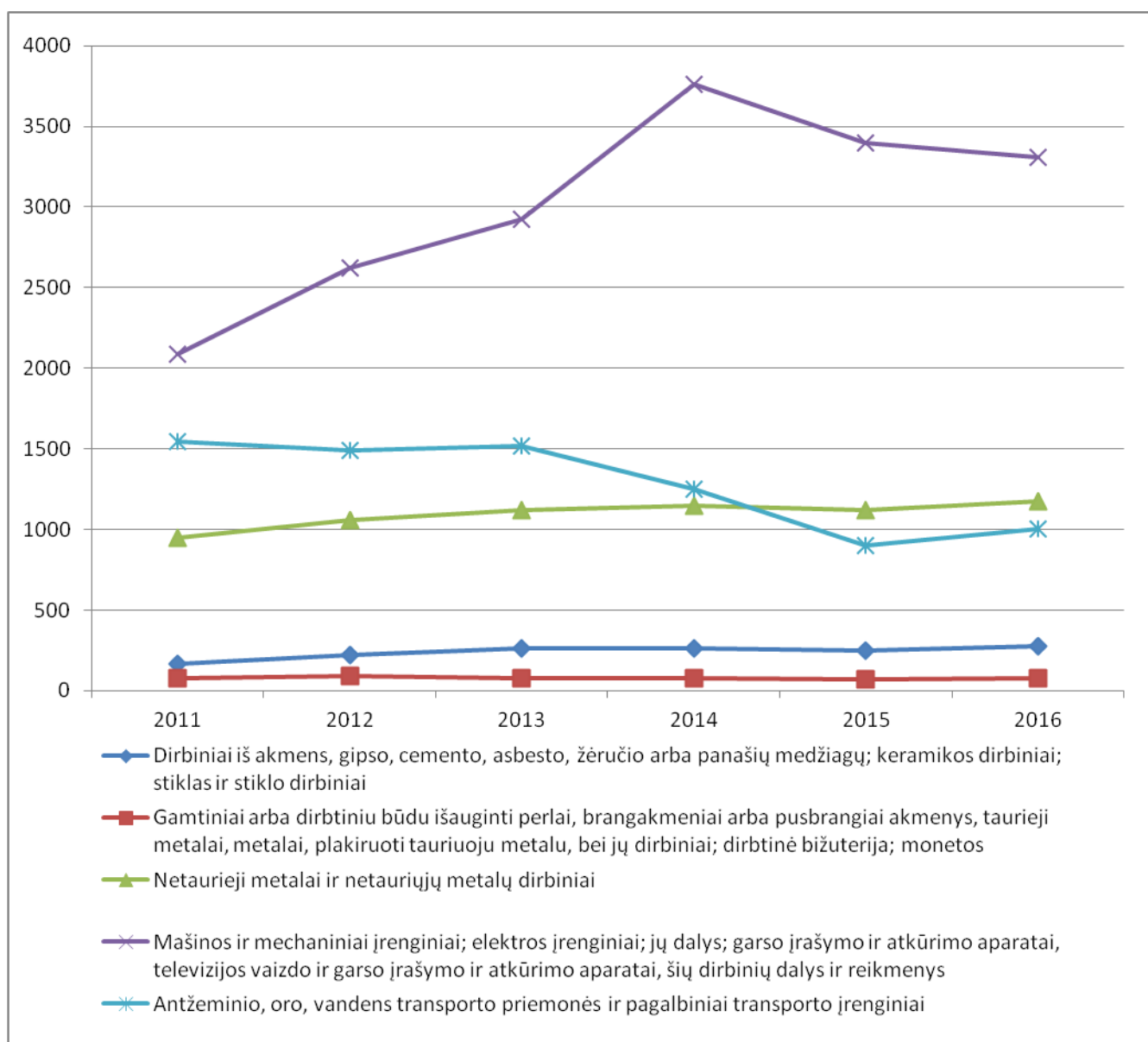
2013 metų eksporto pakilimas, yra siejamas ir su tekstilės medžiagos, ir jos dirbinių, medienos ir jos dirbinių eksporto augimu. Būtent šios pramonės grupės yra itin svarbios užtikrinant Lietuvos eksporto augimą. Būtent šios grupės prekių eksporto pajamos siekė 1228 mln. eurų. Tekstilės ir jos dirbinių eksportas kasmet sudaro apie 5 procentus viso šalies eksporto.

Avalynės, galvos apdangalų eksportas patyrė nuosmukį. 2012 metai pranašavo eksporto augimą, tačiau 2013 metų rodikliai sumenkino optimistines nuotaikas krentant eksporto apimtims. 2012 metais eksportuota už 56 mln. eurų, 2012-2013 metais perkopė 120 mln. eurų ribą, tačiau iki 2016 metų smuko iki 75 mln. Eurų. Šių prekių eksportas į bendrą Lietuvos eksportą kasmet prisideda vos 0,2 ar 0,3 procento.

9 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes 2011-2016 metais (III grupė)

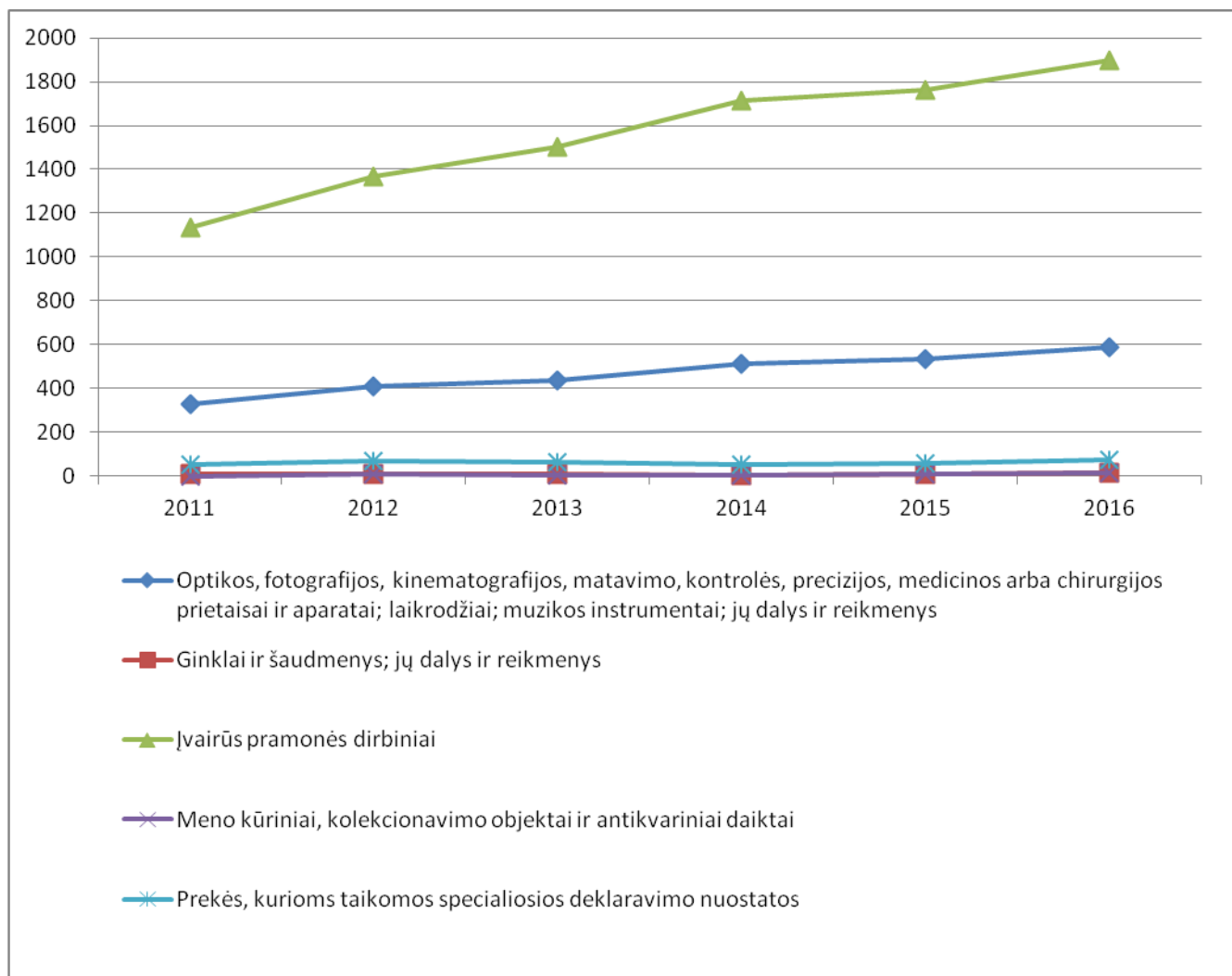
Lietuva negali pasigirti gausiomis gamtinėmis iškasenomomis, tad ir eksporto apimtys šių pramonės produktų tiriamu laikotarpiu nėra didelės. Visu 2011-2016 metu laikotarpiu šių grupių eksportas neperkopė 300 mln. eurų vertės, kasmet šių bendrame šalies eksporte sudarydami tik apie 1 procentą. Mašinų ir įrenginių eksportas vertinant IV grupę (žr. 10 pav.) turėjo didesnę reikšmę bendram šalies eksportui. 2014 metais mašinų ir įrengimų eksportuota už 3763 mln. Eurų ir sudarė net 15,45 procento viso šalies eksporto.

10 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes 2011-2016 metais (IV grupė)

Įvairūs pramonės dirbiniai apima užtrauktukus, šukas, šepečius, pieštukus ir kitus smulkius gaminius. Lietuva šių dirbinių kasmet eksportuoja vis daugiau. 2011 metais eksportuota už 1132 mln. eurų, o 2016 metais jau už 1899 mln. eurų. 2011 metais šių prekių eksportas sudarė 5,6 procento viso Lietuvos eksporto. Kasmet augant šių prekių eksportui 2016 metais šių prekių eksportas sudarė jau 8,4 procentus bendro Lietuvos eksporto.

Labdaros prekių, paramos, slaptų siuntinių, reprezentacinės prekės, kurios įvardijamos prekėmis kurioms taikomos specialiosios deklaravimo nuostatos, tiriamu laikotarpiu eksportas kasmet neperkopė 100 mln. eurų.

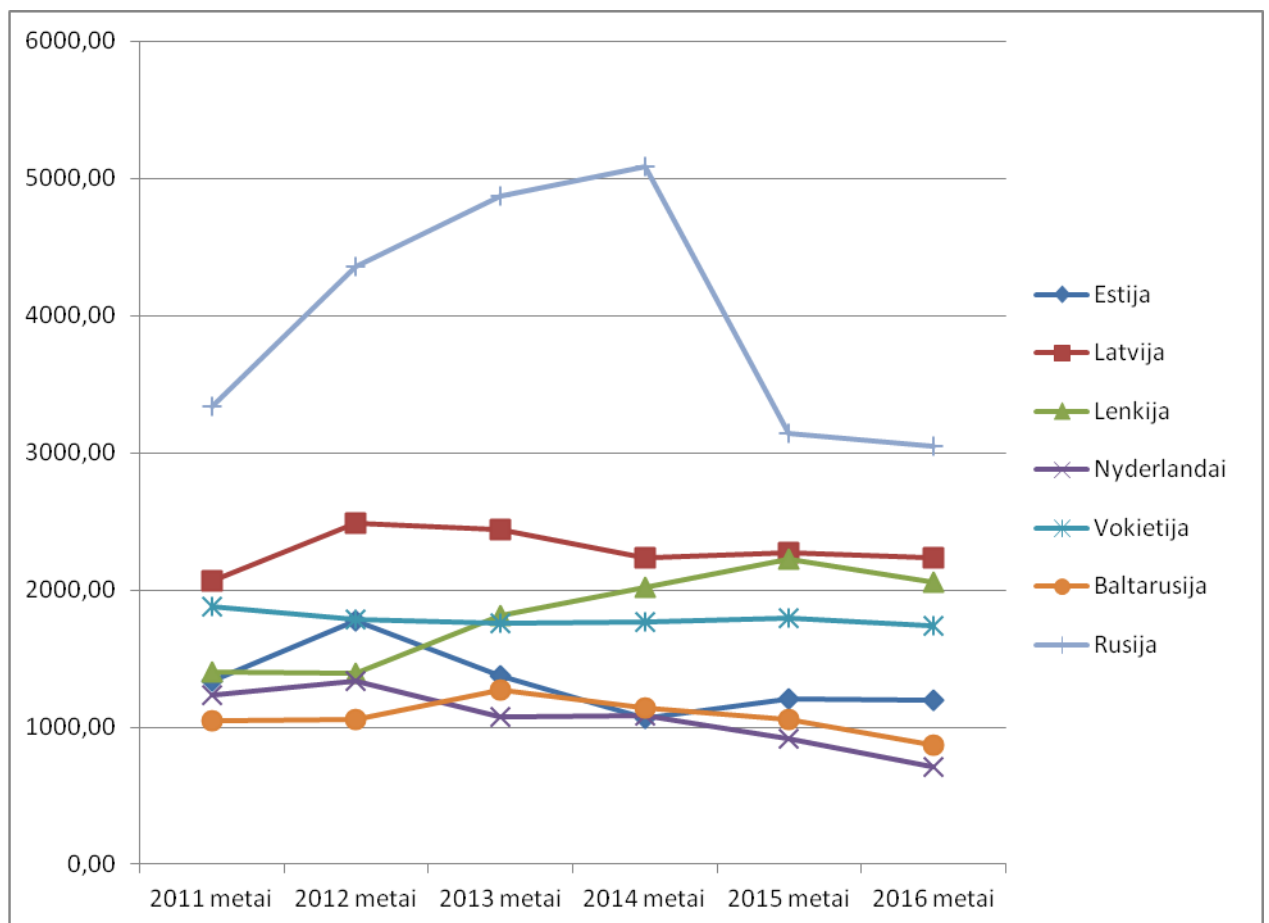
11 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal grupes 2011-2016 metais (V grupė)

Vertinant Lietuvos eksporto struktūrą bei eksporto apimtį eurais, matome, kad Lietuvai tiriamuoju laikotarpiu geriausiai sekėsi eksportuoti mineralinius produktus, chemijos pramonės produktus, mašinas ir įrengimus, įvairius pramonės dirbinius, maisto produktus, medienos produktus. Šių prekių eksportas sudarė didžiausią dalį bendrame šalies eksporte. Labiausiai tiriamuoju laikotarpiu augo pagamintų maisto produktų, medienos, baldų, tekstilės, bei įvairių pramonės dirbinių eksportas. Matoma augalinių bei mineralinių produktų eksporto mažėjimo tendencija tiriamuoju 2011-2016 metų laikotarpiu.

4.2. Lietuvos eksporto dinamika pagal šalis

Tam, kad valstybė vykdytų sėkmingai užsienio prekybą, ji turi laikytis tam tikrų užsienio prekybos taisyklių. Kadangi Lietuva 2004 metais įstojo į Europos Sąjungą, tai trečiųjų valstybių atžvilgiu turi taikyti bendrąją Europos Sąjungos išorinės prekybos politiką, o pastarosios taiko tokias pačias prekybos politikos priemones, kaip ir bet kuriai kitai Europos Sąjungos narei. Eksportas į ES šalis vyksta daug paprastesniu būdu nei į kitas šalis. Tačiau atlikus Lietuvos eksporto dinamikos pagal šalis analizę, pastebėta, kad Lietuvos gamintojai eksportuoja į įvairias pasaulio šalis, kurios pasižymi skirtingais vartotojų poreikiais, tautiniais papročiais ir tradicijomis. Tokio šalies eksporto plėtrai būtina iširti rinką į kurią norima eksportuoti.

Lietuvos eksporto apimtys kinta kasmet, taip pat kinta ir eksporto kryptys. Šiame skyriuje analizuojamas Lietuvos eksportas pagal šalis tiriamuoju 2011-2016 metų laikotarpiu. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, buvo atrinktos šalys, į kurias Lietuvos eksportuojamų prekių vertė 2016 metais viršija 100 milijonų eurų per metus.

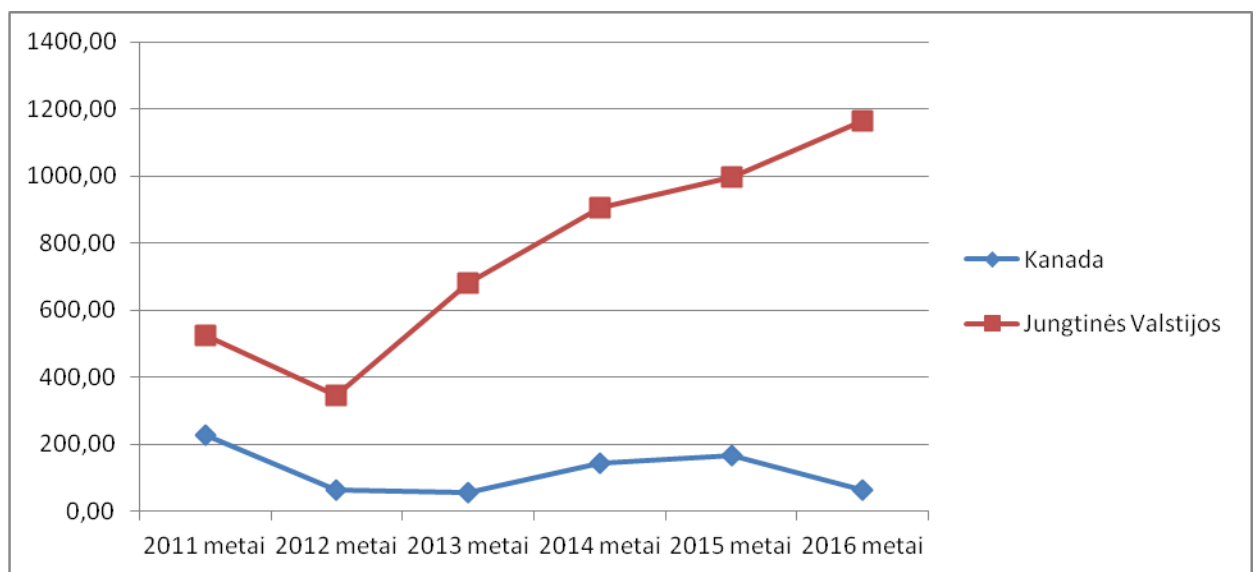
12 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal šalis 2011-2016 metais į pagrindines Lietuvos partneres

Lietuvos pagrindinėmis partnerėmis per tiriamą laikotarpį (žr. 5 lentelė) išliko Rusija, Latvija, Estija, Lenkija, Vokietija.

Lietuvos eksporto pagrindinės partnerės visu tiriamuoju laikotarpiu išliko Latvija, Lenkija, Rusija, ir Estija, Vokietija, Nyderlandai, Baltarusija (žr. 12 pav.). Eksportas į Vokietiją visu tiriamu 2011-2016 metų laikotarpiu neperkopė 2000 mln. eurų, tačiau nebuvo stebimas didelis eksporto mažėjimas. Lietuvos eksportuotojai, kurie eksportuoja baldus, žuvis, vėžiagyvius ar plastikus ir jo dirbinius, gali tikėtis susilaukti teigiamų eksporto pokyčių.

Nors Lietuvos pieno ir mėsos produktų eksportas į Rusiją buvo visiškai nutrauktas dėl politinių priežasčių, šios šalies rinka išliko pagrindine Lietuvos partnere. Į šią šalį Lietuva eksportuoja kasmet nuo 2014 metų ne mažiau nei už 3 milijardus eurų. Bendras Lietuvos eksportas į pagrindines šalies partnere 2016 metais mažėjo, tačiau kasmet Lietuva į šias šalis eksportuoja prekių, kurių vertė viršija 700 mln. eurų.

Lietuvos eksportas į Kanadą 2016 metais nesiekė 100 mln. eurų, tačiau vertinant tai, jog pati Kanada gali didžiuotis gausiais medienos, javų ištekliais, Lietuvos įmonės geba į šią šalį eksportuoti savo pramonės prekes. Tarp eksportuojamų prekių patenka baldai, mineralinis kuras, tekstilės prekės.

13 pav. Lietuvos eksporto dinamika pagal šalis 2011-2016 metais į Šiaurės Amerikos žemyną

Vertinant Lietuvos eksportą į Jungtines Amerikos Valstijas stebimas spartus augimas. Nuo 2011 (žr. 13 pav.) metų eksportas į šią šalį išaugo nuo 524 mln. eurų iki 2016 metų eksportas siekė net 1162 mln. eurų. JAV yra laikoma perspektyvia rinka Lietuvos įmonėms kurios gamina baldus, mineralinį kurą, alyvą ar chemijos produktus.

5 lentelė. Lietuvos eksportas pagal šalis mln. Eurų 2011-2016 metais

Eil.Nr.	Šalis	2011 metai	2012 metai	2013 metai	2014 metai	2015 metai	2016 metai
1	Belgija	231,90	263,20	302,30	361,70	382,90	323,88
2	Čekija	128,80	146,40	191,20	218,30	238,70	226,59
3	Danija	429,40	469,10	501,90	563,80	595,90	598,42
4	Estija	1338,00	1773,10	1372,10	1062,40	1205,40	1197,08
5	Ispanija	246,80	169,40	181,20	211,90	300,20	298,77
6	Italija	364,70	400,90	415,40	451,00	475,70	530,48
7	Jungtinė Karalystė	802,60	1442,80	1210,00	918,20	1024,40	962,39
8	Latvija	2061,70	2481,80	2443,90	2234,00	2274,00	2230,71
9	Lenkija	1399,60	1397,00	1816,70	2023,60	2226,70	2056,80
10	Nyderlandai	1235,50	1337,80	1077,90	1085,30	918,90	707,27
11	Prancūzija	834,20	722,00	574,00	632,00	610,80	624,74
12	Suomija	269,70	271,20	332,00	319,90	354,30	412,75
13	Švedija	722,30	746,70	805,30	855,20	907,20	1073,53
14	Vokietija	1874,40	1787,10	1761,10	1762,80	1794,50	1735,30
15	Baltarusija	1043,40	1058,50	1274,70	1137,10	1057,10	871,04
16	Kazachstanas	317,00	345,40	440,80	411,00	387,30	285,88
17	Rusija	3340,10	4355,00	4869,00	5080,90	3139,10	3046,34
18	Ukraina	667,70	826,00	847,10	905,10	643,00	610,41
19	Norvegija	407,20	451,30	520,90	558,20	597,80	688,90
20	Jungtinės Valstijos	524,60	346,60	682,20	904,90	997,80	1162,58
21	Kanada	226,80	62,90	55,80	141,80	164,40	61,72
22	Turkija	124,30	156,70	127,20	169,10	161,10	205,79

Lietuva sėkmingai eksportuoja ir į tokias šalis kaip (žr. 5 lentelę) Ispanija, Prancūzija, Turkija ir t.t. Kai kurios šalys, tokios kaip Turkija, Lietuvos atžvilgiu yra vadinamos tik žvalgybinėmis šalimis Lietuvos eksportui, tačiau matyti kad Lietuva jau sėkmingai eksportuoja kasmet daugiau nei už 120 mln. eurų.

Į Kazachstaną eksportuoti ryžtasi ne daugelis Lietuvos įmonių. Viena iš priežasčių tai per didelis noras gauti greitą pelną, kita įvardijama šalies kultūra ir specifika. Tačiau Lietuvos įmonės geba prisitaikyti prie specifinių sąlygų ir sėkmingai eksportuoja į šią šalį. Pagrindinė Skandinavijos valstybė į kurią eksportuoja Lietuva – Švedija. Švedija pasižymi dideliais technologiniais standartais ir reikalavimais, kurių ne visos įmonės ar valstybės geba pasiekti. Nuo 2011 metų į šią šalį eksportas auga dideliu tempu, didžiausias augimas fiksuotas 2016 metais. Nuo 2015 metų Lietuvos eksportas išaugo beveik 16%.

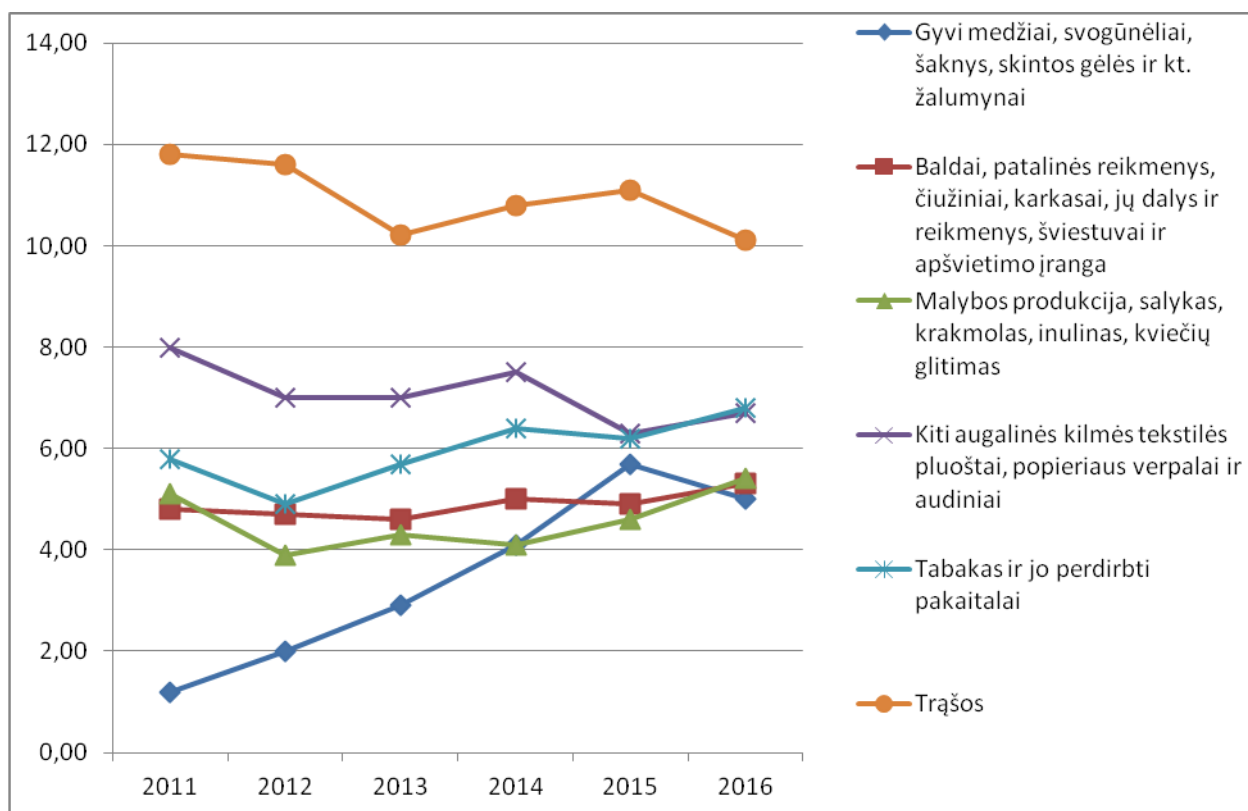
Lietuvos pagrindinėmis partnerėmis visu tiriamu 2011-2016 laikotarpiu išliko kaimyninės šalys tokios kaip Lenkija, Latvija, Estija, Rusija. Eksporto augimas į išsivysčiusias šalis tokias kaip Švedija, Suomija ar Norvegija leidžia tikėti, kad Lietuvos gamintojai geba pagaminti ir eksportuoti pagamintą

produkciją, kuri yra patraukli užsienio šalims, bei atitinkanti aukštus jų reikalavimus. Matyti, kad Lietuvos eksportas sėkmingai auga į tolimas šalis, kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Turkija.

4.3 Lietuvos eksporto konkurencinių pranašumų vertinimas santykiniais rodikliais

Kiekviena valstybė norėdama vystyti užsienio prekybą turi vertinti galimybes konkuruoti užsienio rinkose. Įvairūs santykiniai rodikliai padeda atskleisti tam tikrų prekių grupių pasiektą konkurencinį pranašumą pasaulinėje rinkoje ar tam tikrame regione.

Lietuvai kaip nedidelį plotą turinčiai valstybei, taip pat svarbu atrasti tas prekes, kurios būtų konkurencingos užsienio rinkose, ir didintų valstybės bendrą vidaus produktą. Gali nutikti taip, kad eksporto mastas gali būti didžiulis, tačiau vertinant su pasaulio eksportu gali paaiškėti, jog prekė nėra konkurencinga, tad jos vertė išlieka maža. Lietuvos eksporto konkurencingumo rodikliai tiriamuoju 2011-2016 metų laikotarpiu buvo skaičiuojami remiantis pasaulio eksporto duomenimis (žr. Priedą Nr. 2) ir Lietuvos eksporto tiriamo laikotarpio duomenimis (Priedą Nr. 3).

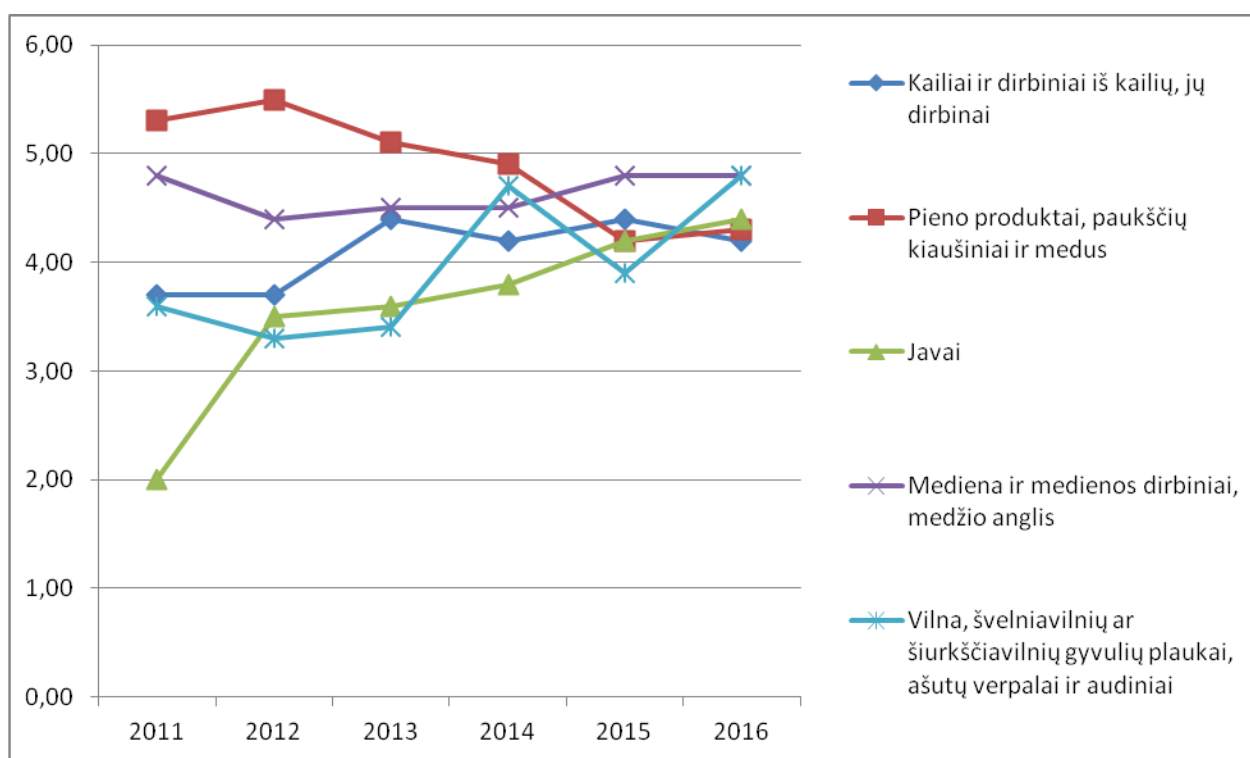
14 pav. Lietuvos eksporto prekių grupių Balassa indeksas (grupės, kurių indeksas virš 5)

Atlikus konkurencinį pranašumą atspindinčio Balassa indekso skaičiavimus, paaiškėjo, kad Lietuvos gamintojai, gaminantys baldus, tabaką ar trąšas, turi konkurencinį pranašumą užsienio rinkose (Žr. 14 pav.)

Lietuvos gaminamos trąšos turi didžiausią Balassa indekso vertę vertinant visos šalies prekių grupių konkurencingumą. Nors Lietuvai eksportuojant tenka konkuruoti su naujai atsiradusiomis konkurentėmis JAV ir Kinijoje, tiriamuoju laikotarpiu nuo 2011 metų jų konkurencingumas sumažėjo tik nuo 11,80 iki 10,10 2016 metais.

Lietuvai taip pat sėkmingai sekasi eksportuoti ir konkuruoti gaminant baldus. 2016 metais baldų Balassa indeksas buvo 5,3. Net Lietuvoje, galima be didelių rūpesčių parsisiųsti baldų iš Lenkijos ar Kinijos. Lietuvos gamintojų gaminami baldai užsienyje vertinami kaip kokybiški, ir konkurencingi.

Matyti, kad Lietuva sėkmingai specializuojasi tiek tabako pramonėje, tiek Eksportuojant medžius ir žalumynus. Tabako eksporto proveržis 2016 metais stebimas į Japoniją. Malybos produkciją Lietuva sėkmingai ir konkurencingai eksportuoja ir į JAV.

15 pav. Lietuvos eksporto prekių grupių Balassa indeksas

Lietuvos eksportuojamų kailių (žr. 15 pav.) Balassa indeksas tiriamu 2011-2016 metų laikotarpiu neturėjo tendencingo augimo ar nuosmukio. 2011 metais indeksas siekė 3,6 sekančiais metais pasiekė 4,4, o 2016 metais 4,2. Tokie rodikliai rodo, kad Lietuva specializuojasi šioje nišoje.

Pieno produktų eksportas tiriamuoju laikotarpiu patyrė rimtų sunkumų. Vien tokios didelės rinkos kaip Rusija, netekimas turėjo lemiamos įtakos, tačiau palengva Lietuvos gamintojai skverbiasi į

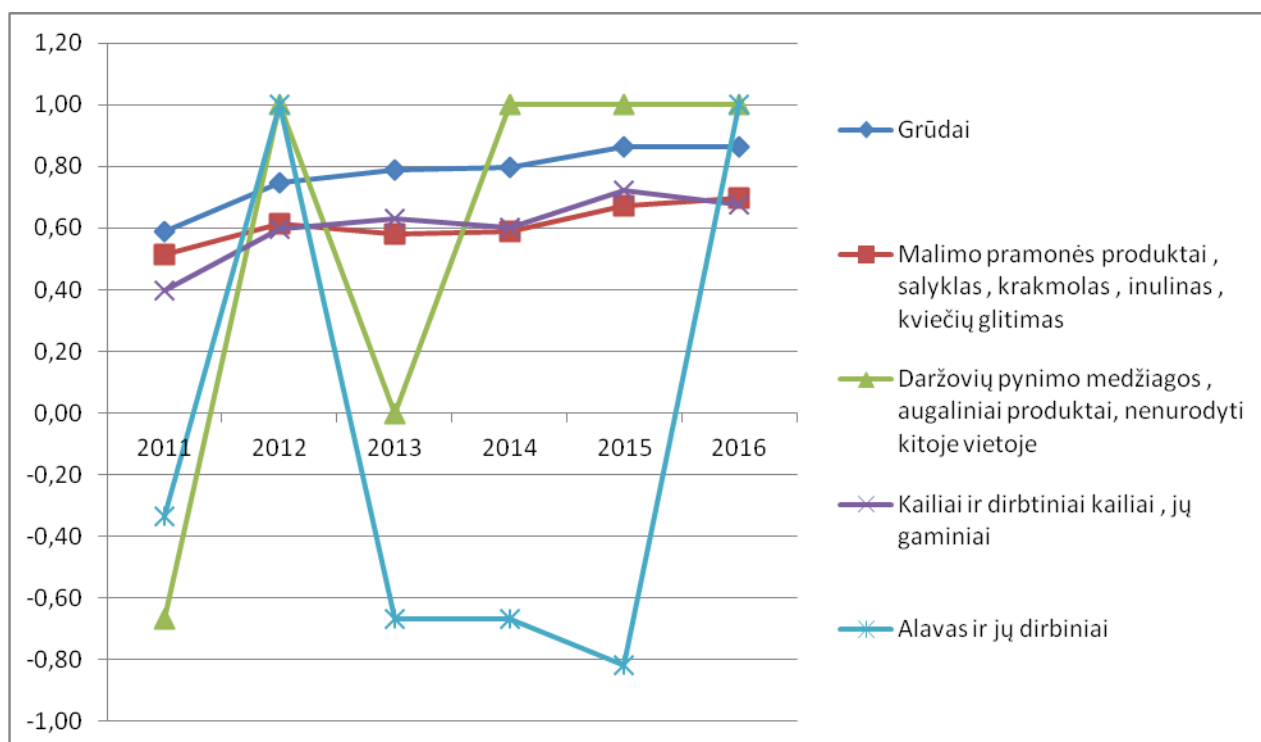
naujas rinkas, kartu keldami šių produktų konkurencingumo lygį. Viena iš išpūdingesnių kreivių paveiksle atspindinti vilnos, švelniavilnių, šiurkščiavilnių prekių Balassa indekso pokyčius. 2013 metais rodiklis siekė 3,4, o 2014 metais šoktelėjo iki 4,7. Lietuvos ūkiai daugiausiai augina mėsines avis, dėl trikdžių tinkamo vilnos paruošimui eksportui.

Javų eksporto Balassa indeksas tiriamu laikotarpiu išaugo daugiau nei dvigubai. 2011 metais siekė vos 2, o 2016 metais jau 4,40. Eksporto augimui turi įtakos ir gamtinės sąlygos. Kai kurios Europos Sąjungos šalys, patiriančios kamuojančias derlių sausras, yra priverstos importuoti iš kitų šalių.

Medienos eksporto, Balassa indeksas visu tiriamu laikotarpiu svyravo nuo 4,4 iki 4,8. Lietuvai sėkmingai pavyksta formuoti reikšmingą poziciją tarptautinėje rinkoje. Daugiausiai eksportuojama medienos, kaip statybinės medžiagos.

Lietuvos eksportuojamų prekių Balassa indeksai pateikti 4 priede. Lietuvos eksportuojamų prekių grupių konkurencingumo indeksas nesiekia 1, tai kavos, arbatos, ar produktai iš vaisių ir daržovių, druskos, eterinių aliejų. Žemą konkurencingumo lygį galima sieti su tuo, kad šalyje yra netinkamos sąlygos auginti kavamedžius, ar nėra gamtinių sąlygų kasti druską.

Prekių grupių kurių Balassa indeksas lygus 1, ar labai artimas vienetui, rodo kad šalies eksportas vertinant tarptautiniu mastu yra neutralus. Į tokias grupes patenka Lietuvos eksportuojamos žuvis, alkoholiniai ir nealkoholiniai gėrimai, stiklas, ar dirbiniai ir geležies.

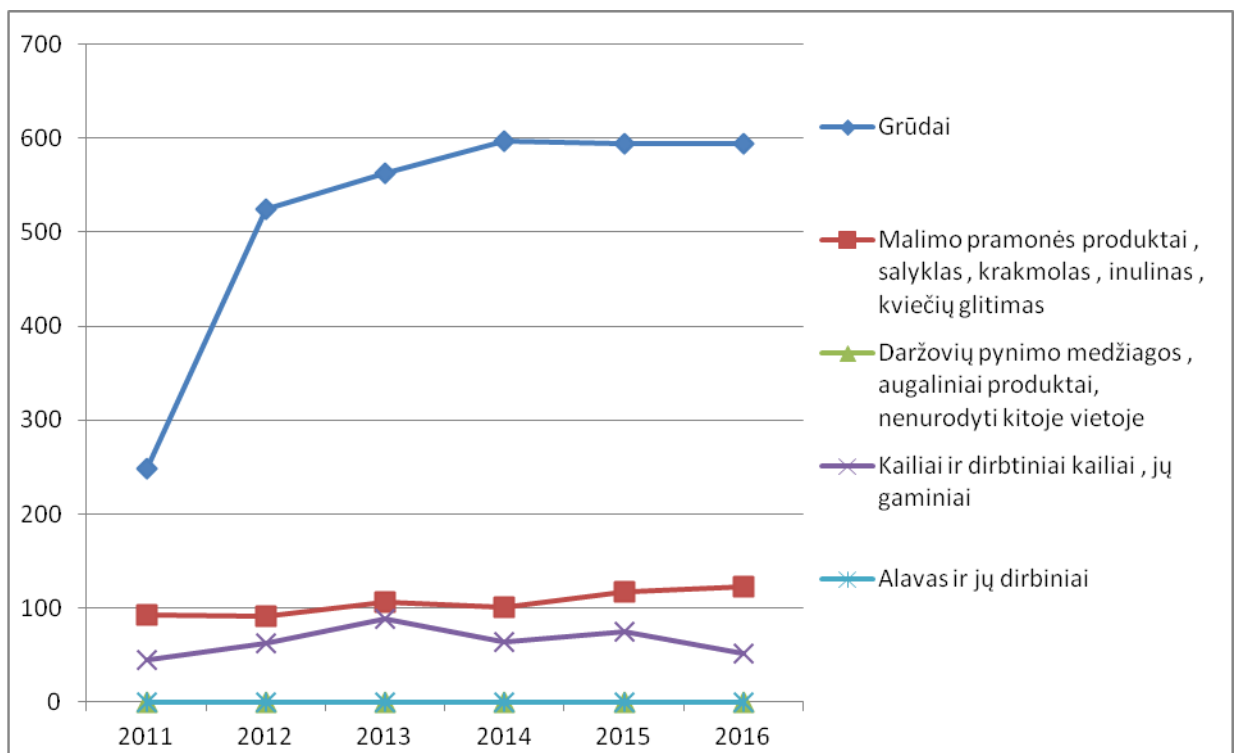

16 pav. Lietuvos eksporto prekių grupių Net Export RCA rodiklis

Įvertinus Lietuvos eksporto konkurencingumą pagal grupes, matyti kad Lietuvos įmonės sėkmingai geba konkuruoti užsienio rinkose. Geriausiai sekasi trąšų, baldų, tabako gamintojams, bei javų augintojams. Tačiau yra tokių sričių, kur galima būtų specializuotis ir stiprinti. Medienos ar kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų masė, popieriaus ar kartono atliekos ir liekanos, tai puiki niša kur galima būtų panaudoti atliekas, taip dar prisidedant prie darnaus vystymosi.

Kitas rodiklis- padedantis įvertinti šalies prekybos rezultatus- tai *Net Export RCA*. Šio rodiklio skaičiavimas naudojami ne tik šalies eksporto bet ir importo metiniai duomenys. Vertinant Lietuvos *Net Export RCA* rodiklį tiriamuoju 2011-2016 laikotarpiu, pastebėta, kad Lietuvos tam tikrų pramonės šakų eksportas vertinant bendrą šalies eksportą atrodytų patraukliai, tačiau santykinis pranašumas yra mažas.

Lietuvos grūdų eksportas tiriamuoju laikotarpiu nebuvo itin ženklus (žr. 17 pav.), nors kasmet auga ir 2016 metais siekė daugiau nei 500 milijonų eurų. O štai grynosios prekybos rodiklis augo visu tiriamuoju laikotarpiu siekdamas 2011 metai 0,6. 2016 metai šis rodiklis pasiekė 0,86. Kai šis rodiklis artimas 1, tai rodo kad Lietuvos grūdų eksportas turi santykinį pranašumą. Lietuvos kailių ir jų dirbinių eksportas kasmet siekia apie 50 mln. eurų, tačiau santykinio pranašumo rodiklis kasmet perkopia 0,5. 2016 metais šis rodiklis pasiekė 0,68. Tai rodo kad Lietuva specializuojasi ir turi santykinį pranašumą.

17 pav. Lietuvos prekių grupių, turinčių santykinį pranašumą, eksporto apimtys mln. eurais

Tokių prekių grupių, kaip dirbinių iš šiaudų, stiklo, plieno ir geležies, valgomosios mėsos, ar žuvų ir vėžiagyvių Net eksporto rodiklis artimas nuliui, tai rodo jog šalies eksportas beveik lygus importui, ir šiuo atveju Lietuva neturi santykinio pranašumo.

Dar vienas plačiai naudojamas eksporto vertinimo rodiklis tai Lafay lyginamojo pranašumo rodiklis. Šis indeksas padeda įvertinti šalies lyginamąjį pranašumą. Šiam indeksui apskaičiuoti buvo naudojami 2012-2016 metų Lietuvos eksporto ir importo duomenys. Atlikus skaičiavimus, paaiškėjo (žr. lentelę Nr. 6), kad visu tiriamu laikotarpiu lyginamąjį pranašumą išlaikė baldų eksportas. Tai rodo, kad Lietuvos baldų eksportas viršija baldų importą. Nors šalies baldų gamintojai nuogaustauja, kad sunku skverbtis į naujas rinkas, dėl tokių priežasčių kaip biurokratinės procedūros ar korupcijos.

6 lentelė. Lietuvos eksporto Lafay indeksas 2012-2016 metais

Kodas	Pramonės šaka	2012	2013	2014	2015	2016
94	Baldai, apšvietimas, ženklai, surenkamieji pastatai	2	2	3	3	3
31	Trąšos	2	1	1	1	1
39	Plastikas ir jo dirbiniai	1	1	1	1	1
10	Javai	1	1	1	1	1
4	Pieno produktai, kiaušiniai, medus, valgomieji gyvūniniai produktai	1	1	1	1	1
44	Mediena ir medienos gaminiai, medžio anglis	1	1	1	1	1
24	Tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	0	0	0	0	1
99	Kitur nenurodytos prekės	-1	-1	0	-1	-1
30	Farmacijos produktai	-1	-1	0	0	0
84	Katilai, mašinos; branduoliniai reaktoriai ir kt	0	0	0	-1	-1
85	Elektros, elektroninė įranga	0	0	0	0	-1
87	Transporto priemonės, išskyrus geležinkelius, tramvajus	-1	-1	-1	-1	-2
29	Organiniai chemikalai	-1	-1	-1	-1	-1
27	Mineralinis kuras, aliejus, distiliavimo produktai ir kt	-5	-3	-3	-3	-2

Vertinant Lietuvos trąšų eksporto Lafay indekso kitimą tiriamu laikotarpiu, pastebimas lyginamojo pranašumo praradimas. 2012 metais Lafay indeksas siekė dvejetainę reikšmę. Šią rodiklio reikšmę įtakojo cheminių bei azoto trąšų eksportas.

Plastiko eksporto Lafay indeksas visu tiriamu laikotarpiu liko lygus vienetui. Lietuva daugiausiai eksportavo poliacetalio, polietero, epoksidinė dervos, polikarbonato, bei plastikinių pakavimo prekių, būtent šių produktų eksporto mastas ir turėjo įtakos šio rodiklio reikšmei.

Javų eksporto Lafay indeksas 2012-2016 metais išliko vienetas. Didžiausią įnašą į šio rodiklio reikšmę visu tiriamu laikotarpiu sudarė kviečių eksportas.

Vertinant pieno produktų bei medienos Lafay indekso reikšmę, nematyti pokyčių visu tiriamu laikotarpiu. Tačiau rodiklio reikšmė 1, rodo kad šių pramonės grupių Lietuvos eksportas viršija Lietuvos importą. Iš to galima padaryti išvadą, kad Lietuvos gamintojai geba pagaminti pakankamą kiekį produkcijos tiek vietinei rinkai, tiek užsienio rinkai.

Farmacijos produktų eksporto Lafay rodiklis 2016 metais siekė 0. Tačiau lyginant su 2012 metais jo rodiklis pasikeitė į teigiamą pusę. Nors rodiklio vertė, lygi nuliui, nėra reikšmingas skaičius, tačiau vertinant šalies eksportą, matyti, kad Lietuvos eksportas ir importas yra beveik toks pats.

Jau minėta, kad Lietuva daugiausiai eksportuoja mineralinio kuro, alyvų. Šių grupių Balassa indeksas 2016 metais siekė net 1,4. Atlikus Lafay indekso skaičiavimus paaiškėjo, kad šios grupės rodiklis neigiamas. Tai rodo, kad nepaisant Lietuvos eksporto masto, konkurencingumo rodiklio šių produktų, importas viršija eksportą, ir lyginamojo pranašumo šioje pramonės prekių grupėje nėra.

Transporto priemonių dalių Lafay indeksas yra neigiamas, tai įrodo, kad Lietuva daugiau importuoja nei eksportuoja šių pramonės prekių. Lyginamojo pranašumo Lietuva šioje srityje neturi, tačiau vertinant 2012-2016 metų Lafay indekso kaitą, kad nuo 2012 metų kai šis rodiklis buvo net -5, o 2016 metais tik -2, Tai rodo kad Lietuva kad kasmet didina lyginamąjį pranašumą.

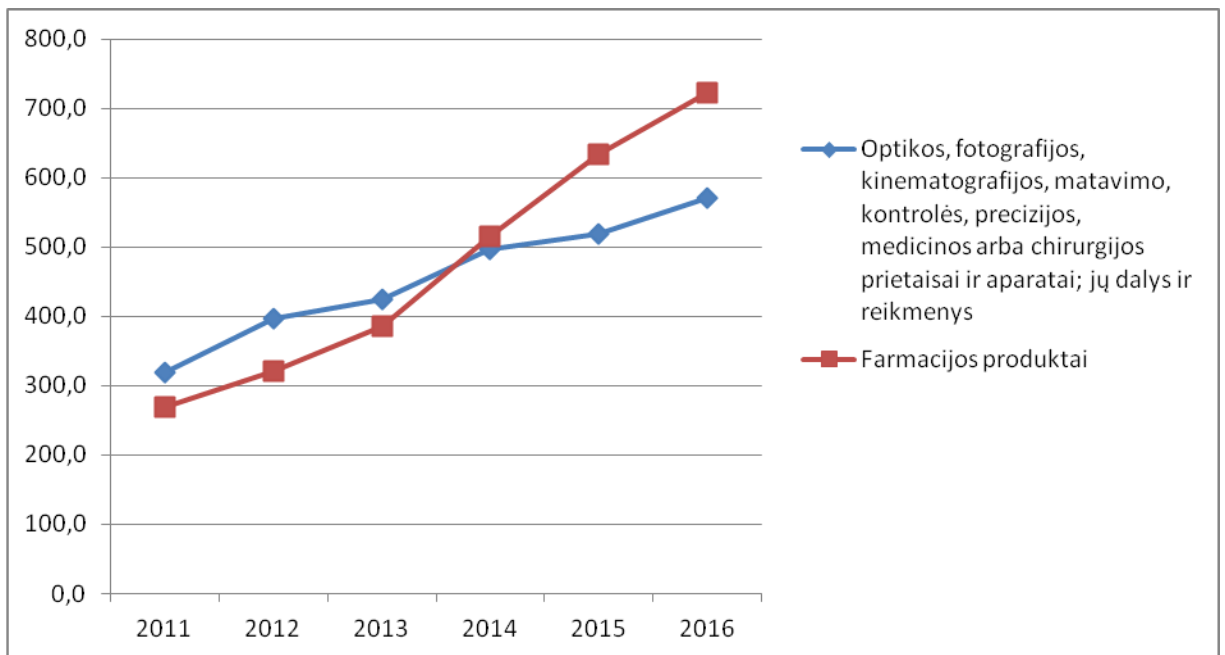
Vertinant tiriamą laikotarpį 2011- 2016 metus, Lietuvai pa mažu sekasi įgyti pranašumą optinių, fotografijų, kinematografinių prekių, švino ar alavo gaminių, kailių, gyvų gyvūnų rinkose. Mėsos, pieno produktų, aliejaus Lietuva santykinis pranašumas užsienio rinkose žemėjo. Tyrimas parodė, kad tam tikrų prekių grupių rodikliai gerėjo, nors ankstesniu laikotarpiu jų vertės buvo neigiamos.

4.4. Lietuvos eksporto struktūra pagal technologinį imlumą

Šalies gebėjimas eksportuoti kuo daugiau prekių, kurių gamybai reikalingos aukštosios technologijos, garantuoja ekonomikos augimą. Tokių prekių kūrimas reikalauja inovacijų, o kartu ir investicijų.

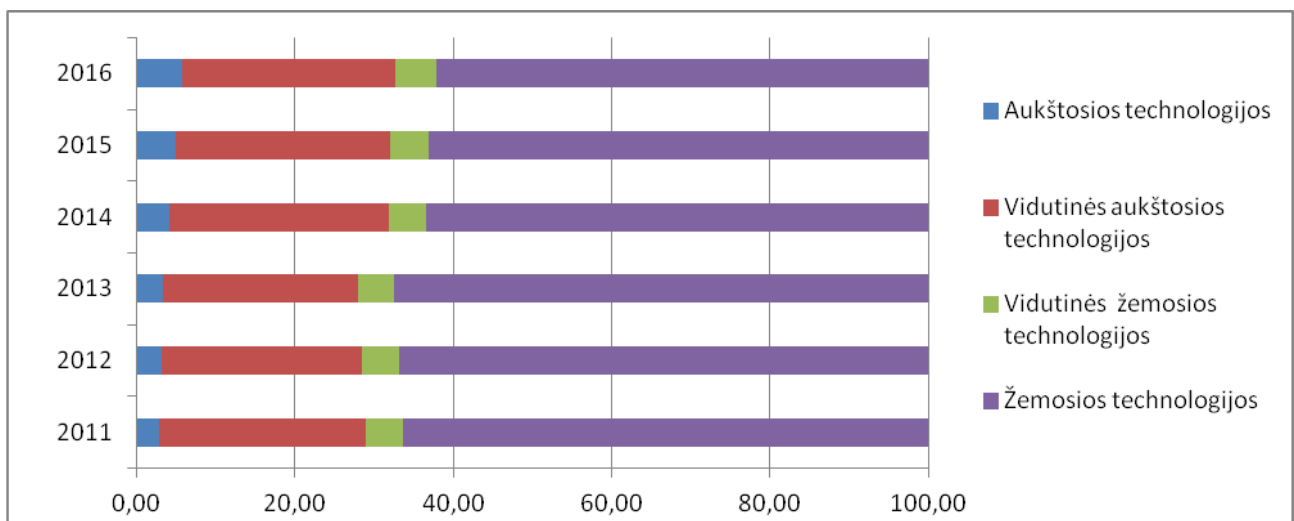
Prekės, kurios yra imlios aukštosioms technologijoms yra priskiriama optikos, elektronikos kompiuterinės bei farmacijos prekės. Tai tokios prekės, kurių gamybai nuolat reikia tobulinti gamybos procesus, diegti naujas technologijas, investuoti į mokslinius tyrimus,

Tiriamu laikotarpiu 2011- 2016 metais (žr. 18 pav.) Lietuvos eksportas aukštųjų technologijų pramonės šakų didėjo. 2011 metai Lietuvos farmacijos produktų eksportas siekė 269,7 mln. eurų, o 2016 metais net 723,4 mln. eurų.

18 pav. Lietuvos aukštųjų technologijų pramonės šakų eksportas 2011-2016 metais mln. eurų

Vertinant Lietuvos eksporto pasiskirstymą pagal technologinį imlumą, pramonės grupės kurios yra imlios technologijoms bendroje šalies eksporto struktūroje 2016 metais (žr. 19 pav.) sudarė 5,74 % viso eksporto. Lyginant su 2011 metais aukštųjų technologijų eksportas išaugo dvigubai.

19 pav. Lietuvos eksportas pagal technologinį imlumą 2011-2016 metais

Vidutinių aukštųjų technologijų pramonės šakų eksportas tiriamu laikotarpiu (žr. 7 lentelę) kito neženkliai. 2011 metais sudarė 25,97 % viso Lietuvos eksporto, o 2016 metais 26,98 %.

Didžiąją dalį visame šalies eksporte tiriamuoju laikotarpiu sudarė žemųjų technologijų pramonės šakų produkcija. Tokios kaip maisto produktai, gėrimai, drabužiai, mediena, bei jos gaminiai, gumos

bei plastiko gaminiai. Tačiau šios grupės eksportas lyginant 2011 metus su 2016 metais sumažėjo. Tai rodo, kad Lietuvos aukštųjų technologijų pramonės šakų plėtra nėra ženkli, pramonės struktūroje vyrauja žemųjų technologijų pramonės šakos, todėl ir eksporto didžioji dalis yra šiose šakose pagaminta produkcija.

7 lentelė. Lietuvos eksportas pagal technologinį imlumą tiriamuoju laikotarpiu procentais.

Technologinis lygis/metai	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aukštosios technologijos	2,93	3,12	3,31	4,16	5,04	5,74
Vidutinės aukštosios technologijos	25,97	25,42	24,75	27,73	26,99	26,98
Vidutinės žemosios technologijos	4,71	4,61	4,56	4,73	4,90	5,21
Žemosios technologijos	66,39	66,84	67,38	63,38	63,06	62,07

Vertinant Lietuvos eksporto konkurencingumą pagal technologinį imlumą, svarbią reikšmę Lietuvos eksporto struktūroje sudaro vidutinių aukštųjų technologijų pramonės šakų eksportas (žr. 8 lentelę). Į šią grupę patenka trąšos, elektros įranga, geležinkelių dalys, ar kiti neorganiniai chemikalai, organiniai arba neorganiniai tauriųjų metalų, retųjų žemių metalų, radioaktyviųjų elementų arba izotopų junginiai.

8 lentelė. Lietuvos eksportas pagal technologinį imlumą tiriamuoju laikotarpiu išreikštas Balassa konkurencingumo indeksu

Technologinis lygis/metai	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aukštosios technologijos	0,53	0,55	0,58	0,71	0,78	0,87
Vidutinės aukštosios technologijos	3,44	3,65	3,71	4,03	3,96	4,12
Vidutinės žemosios technologijos	0,94	0,99	1,01	1,08	1,14	1,28
Žemosios technologijos	1,42	1,41	1,42	1,38	1,49	1,50

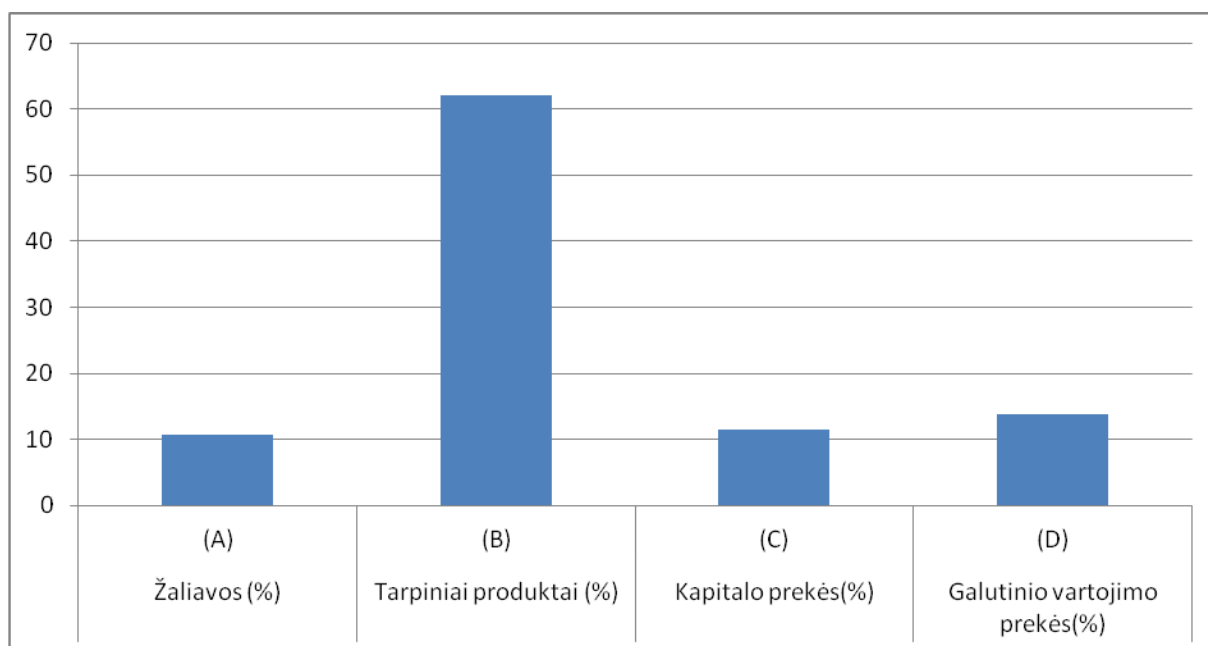
Vertinant Lietuvos eksportą Balassa konkurencingumo indeksu, matyti, kad žemųjų technologijų eksporto Balassa indeksas yra didesnis nei vienetas, nors šių produktų eksportas sudaro didžiąją dalį visame šalies eksporte. Aukščiausią Balassa indeksą Lietuvai pavyko pasiekti, eksportuojant vidutinių aukštųjų technologijų produktų. Kurias sudaro, kaip ir aukščiau minėta trąšos, elektros įranga ir t.t. Aukštųjų technologijų eksporto indeksas tiriamu laikotarpiu vieneto lygmens neperkopė, tačiau

vertinant šešerių metų laikotarpį, matyti, kad šis indeksas po truputi auga. Tai parodo kad itin svarbu šalyje formuoti politiką, orientuotą į technologijas ir inovacijas.

Vertinant Lietuvos eksportą pagal technologinį imlumą, matome, kad aukštųjų technologijų pramonės šakose pagamintų prekių eksporto dalis tiriamuoju laikotarpiu nežymiai didėja, o žemųjų technologijų eksporto dalis bendroje eksporto struktūroje mažėja. Tačiau aukštųjų technologijų pramonės šakų eksportas sudaro gana nedidelę dalį, t.y. 5,74 procento bendro eksporto. Svarbu didinti ir aukštųjų vidutinių pramonės šakų eksporto plėtrą, kuri sudaro apie ketvirtį viso eksporto. Vidutinių aukštųjų technologijų pramonės šakų eksporto apimtys nežymiai augo, tačiau Balassa indekso vertės rodo, kad šios šakos formuoja konkurencinius pranašumus tarptautinėje rinkoje. Tai rodo šalies pastangas pritraukti investicijas į mokslą bei inovacijas ir plėtoti aukštą pridėtinę vertę kuriančias pramonės šakas.

4.5. Lietuvos eksportas pagal prekių paskirtį

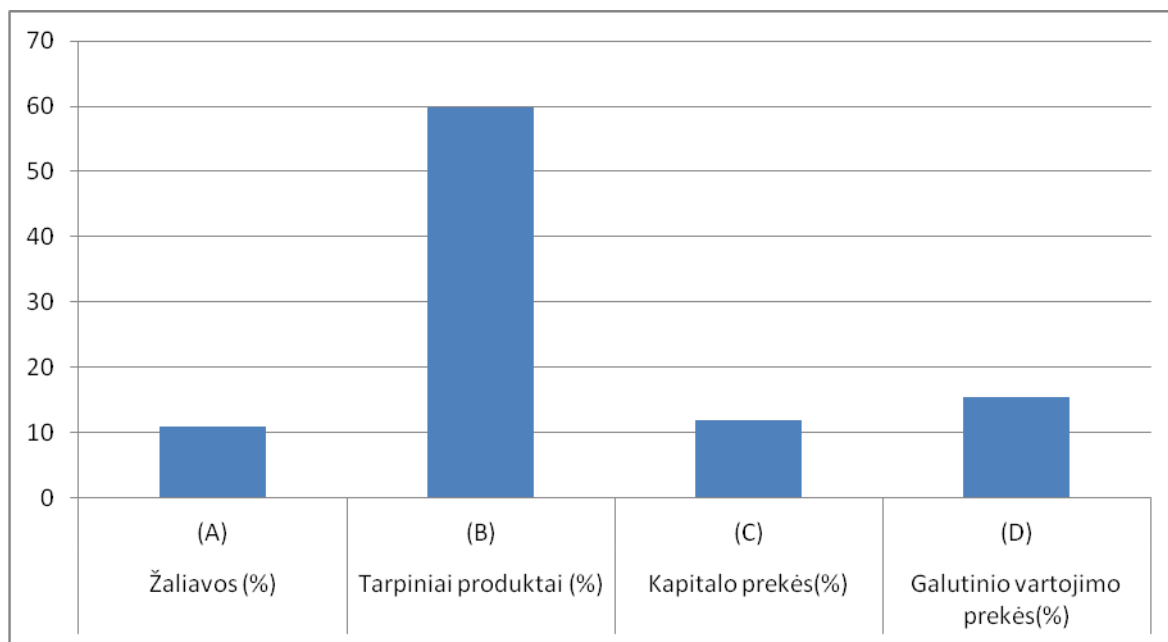
Lietuvos įmonės eksportuoja tiek žaliavas, tiek tarpinį produktą, tiek galutinio vartojimo pramonės prekes. Kiekvienos šalies siekis eksportuoti kuo daugiau kapitalo prekių ir galutinio vartojimo prekių. Vertinant Lietuvos eksporto struktūrą pagal prekių paskirtį stebimi pokyčiai bendroje eksporto struktūroje. Lietuvos eksporto struktūroje nors ir lėtu tempu, tačiau didėja kapitalo prekių eksportas.

20 pav. Lietuvos eksportas pagal prekių paskirtį (2012 metai)

Nagrinėjant šalies eksporto struktūrą pagal paskirtį, pastebėta, kad 2012 metais (žr. 20. Pav.) tarpinių produktų eksportas sudarė net 62 procentus. Šioje grupėje vyravo maisto produktai ir subproduktai, organiniai chemikalai, trąšos, įvairios tekstilės dalys. Antroje vietoje vertinant eksporto struktūrą pagal paskirtį 2012 metais atsidūrė galutinio vartojimo prekės. O tai tai sudarė 14 procento viso eksporto. Daugiausiai šios grupės eksporto sudarė drabužiai, skėčiai, farmacijos produktai, galvos apdangalai ar meno kūriniai. Kapitalo prekių eksportas 2012 metais 12 procento. Į šią kategoriją pateko Optiniai, fotografijos, kinematografijos, matavimo, tikrinimo, tikslumo, medicinos arba chirurgijos prietaisai, mašinos ir įrengimai, padargai. Žaliavų eksportas 2012 metais sudarė 11 viso šalies eksporto. Daugiausiai buvo eksportuota gyvulinės kilmės žaliavos, daržovės, aliejai.

2013 metais (žr. 21. Pav.) didžiąją eksporto dalį sudarė tarpiniai produktai- 61 procentas. Stebimas kapitalo prekių eksporto augimas 1 procentu, lyginant su 2012 metais. Daugiausiai buvo eksportuota iš netauriųjų metalų pagaminti įrankių, padargų, stalo įrankių, šaukštų ir šakučių, optinių, fotografijos, kinematografijos, matavimo, tikrinimo, tikslumo, medicinos arba chirurgijos prietaisų, laivų,

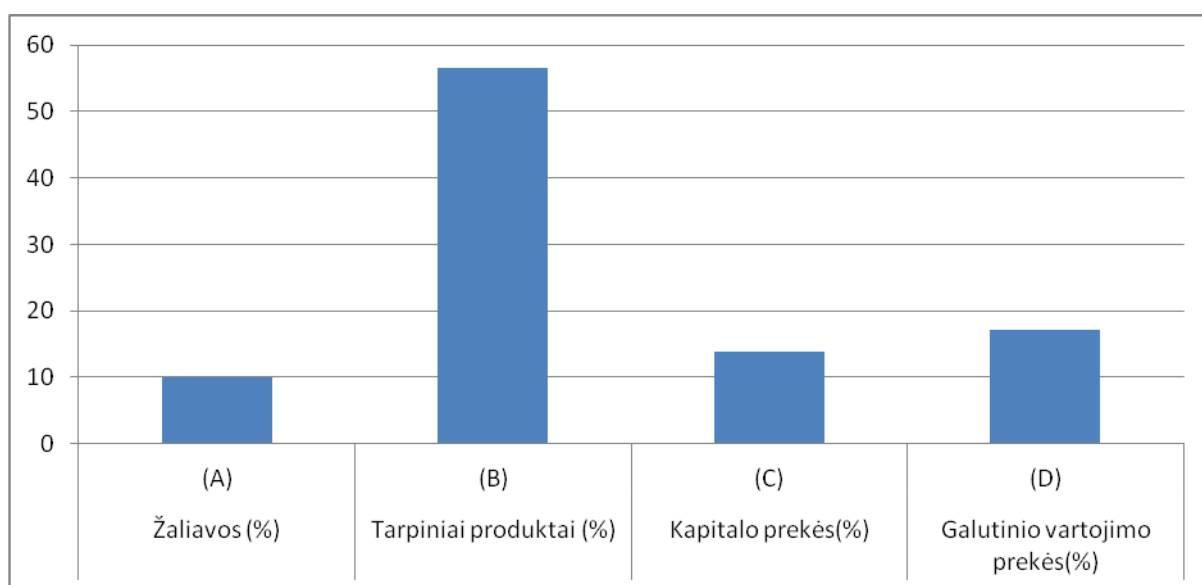
21 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį (2013 metai)

Žaliavų eksportas sudarė vos 11 procentų viso šalies eksporto. Šią eksporto grupę sudarė vaisiai, daržovės, aliejus, javai, gyvi gyvūnai.

2014 metai (žr. 22. Pav.) vertinant Lietuvos eksportą pagal paskirtį, įnešė naujų vėjų. Tarpinio produkto eksportas visame šalies eksporte sudarė 58 procentus.

Tarpinio produkto eksportą sudarė mėsa ir valgomieji mėsos subproduktai, malimo pramonės produktai, salyklas, krakmolos, inulinas, kviečių glitimas, gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus

bei jų skilimo produktai, paruošti valgomieji riebalai , mėsos, žuvies arba vėžiagyvių, moliuskų ar kitų vandens bestuburių gaminiai, mineralinis kuras, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktai, bituminės medžiagos, bei cheminės medžiagos.

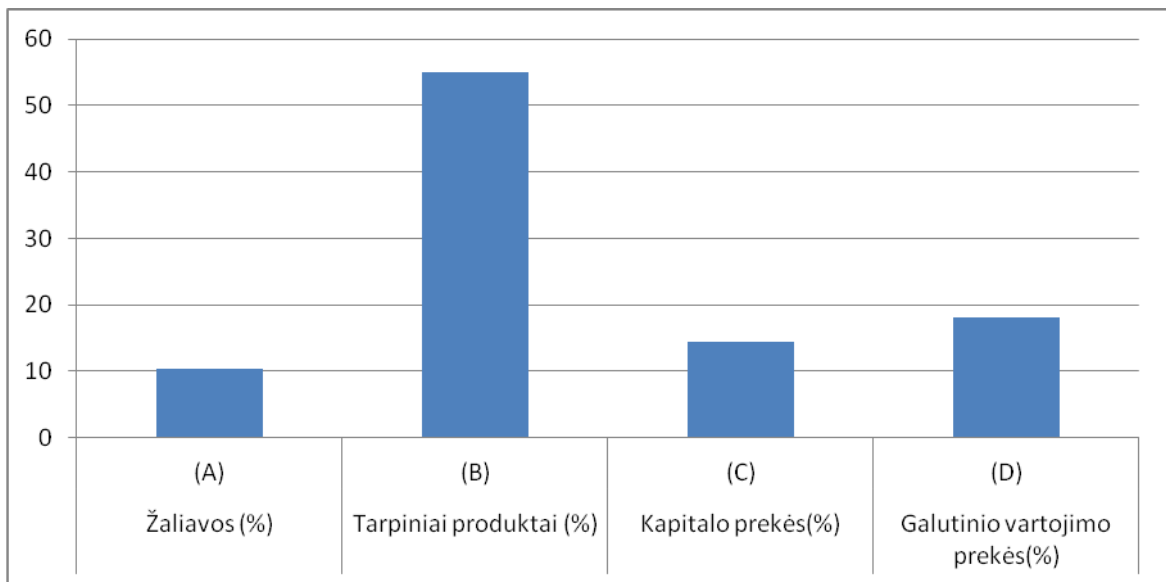
22 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį (2014 metai)

2015 metais Lietuva daugiausiai kaip ir ankstesniais metais eksportavo tarpinių produktų. Šios grupės eksportą sudarė maisto produktai, medvilnė, cheminiai kuokšteliniai pluoštai, gėrimai, spiritas ir actas, gaminiai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žėručio ar panašių medžiagų.

Galutinio vartojimo prekių eksportas 2015 metais Lietuvos eksporte sudarė 19 procentų. Tokių rezultatų Lietuvai pavyko pasiekti eksportuojant meno kūrinius, galvos apdangalus, avalynę, drabužius, dirbinius iš odos , kelionės reikmenis, rankines, žaislus, skėčius.

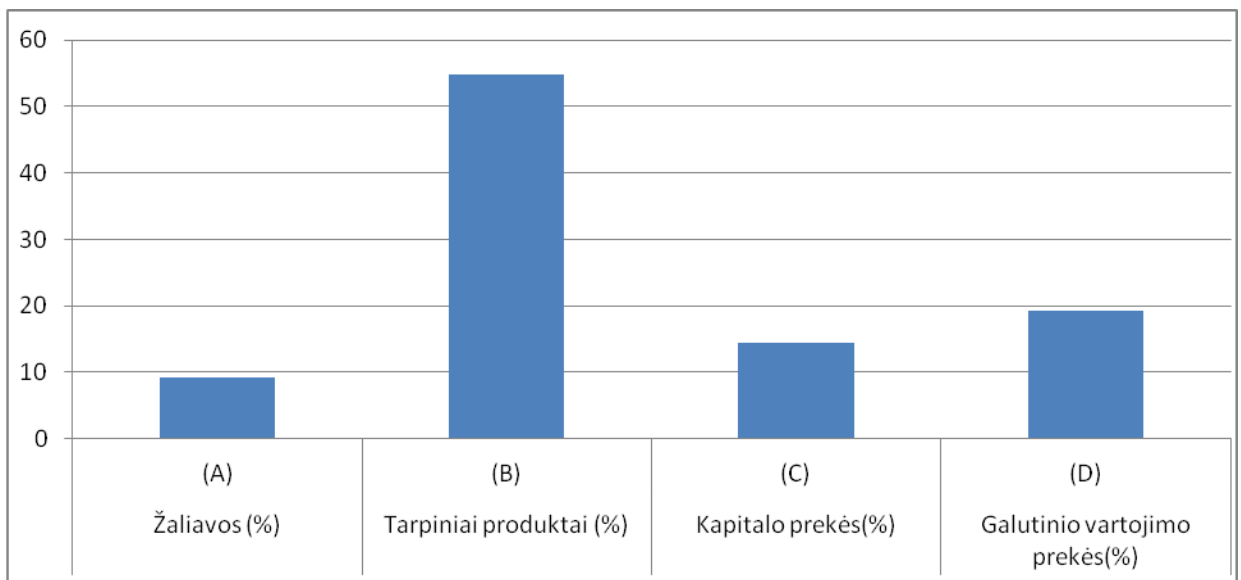
Lyginant 2014 metus su 2015 (žr. 23 pav.) metais Lietuvos kapitalo prekių eksportas išaugo 1 procentu (2014-14%, 2015-15%). Šalies eksportą 2015 metais sudarė mašinos, mechaniniai įrenginiai, branduoliniai reaktoriai, katilai , jų dalys, optiniai, fotografijos, kinematografijos, matavimo, tikrinimo, tikslumo, medicinos arba chirurgijos prietaisai, elektros mašinos ir įranga bei jų dalys , garso įrašymo ir atkūrimo aparatai, televizoriai, iš netauriųjų metalų įrankiai, padargai, stalo įrankiai, šaukštai ir šakutės , jų dalys iš netauriųjų metalų.

Žaliavų eksportas 2015 metais sudarė 10 procentų viso Lietuvos eksporto. Kaip žaliavas Lietuva sėkmingai eksportavo vaisius, riešutus, medieną, varį ir jo dirbinius, gyvulinės kilmės produktus, gyvus gyvūnus, aliejų.

23 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį (2015 metai)

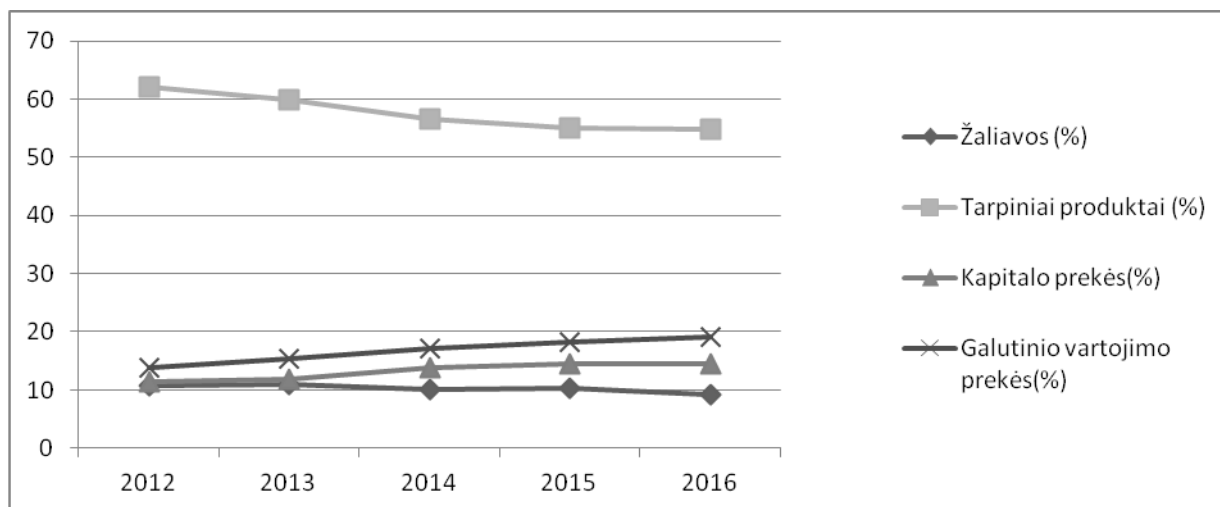
2016 metų (žr. 24 pav.) eksportas lyginant su tiriamu laikotarpiu didelių pasikeitimų neparodė. Tarpinio vartojimo prekės visame šalies eksporte sudarė 56 procentus. Žaliavų eksportas smuko vienu procentu, o galutinio vartojimo prekių eksportas sudarė 20 procentų. Kapitalo prekių eksportas sudarė 15 procentų. Į šią grupę 2016 metais patenka įmirkyti, padengti, dengti arba laminuoti tekstilės gaminiai, elektros mašinos ir įranga bei jų dalys, garso įrašymo ir atkūrimo aparatai, televizoriai ir kitos prekės.

24 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį 2016 metais

Apibendrinant tiriamąjį laikotarpį (žr. 25 pav.) matyti teigiami rezultatai vertinant Lietuvos eksportą pagal paskirtį. Tarpinio produkto eksportas kasmet mažėja, tačiau galutinio vartojimo prekių

eksportas kasmet didėja. Tokie teikia optimistines prognozes, kad Lietuva teikia pirmenybę galutinio vartojimo bei kapitalo prekių eksporto didinimui.

25 pav. Lietuvos eksportas pagal paskirtį metais

Kuo šalies eksporto struktūroje didesnę dalį užima kapitalo prekių ir galutinio vartojimo prekių eksportas, tuo šalies eksporto konkurencingumas yra didesnis. Vertinant Lietuvos eksportą pagal prekių paskirtį, stebimas kapitalo prekių eksporto augimas, tai teigiamai vertinama tendencija. Šalies tarpinio produkto eksportas kiekvienais metais kelis kart viršijo žaliavų eksportą. Kadangi Lietuva nėra gausi žaliavomis šalis, todėl tarpinio produkto dalis Lietuvos eksporto struktūroje užima vyraujančią poziciją.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Šiandieniniame globaliame pasaulyje neįmanoma įsivaizduoti tvaraus ir sėkmingo ekonomikos augimo be pajamų gaunamų iš eksporto. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos eksporto mastai augo, tam įtakos turėjo atviros prekybos politika ir pradėtos esminės reformos užsienio prekybai skatinti ir plėsti. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą padėjo plėsti tarptautinę prekybą bei užmegzti naujus verslo ryšius. 2014 metų politiniai santykiai tarp Lietuvos ir Rusijos, būtų ženkliai nuostolingesni Lietuvos ekonomikai, jei ne šalies gebėjimas nuolat ieškoti naujų partnerių ir prisitaikyti prie nuolat kintančių verslo aplinkos sąlygų. Lietuvos gaminamos produkcijos asortimentas yra platus, tačiau ne visos prekės yra eksportuojamos aukštais konkurencingumo rodikliais.
2. Eksporto konkurencingumas, tai šalies gebėjimas konkuruoti visame pasaulyje didėjant eksporto apimtims ir santykinei eksporto daliai šalies pagamintos produkcijos apimties struktūroje bei visame pasaulio eksporte. Šalies eksporto konkurencingumas siejamas su šalies konkurencingumu. Eksporto konkurencingumo rodikliai parodo šalies technologinį augimą ir išsivystymą. Teigiama, kad kuo šalis geba eksportuoti apdirbamosios pramonės gaminius, pasižyminčiais atskleisto konkurencinio pranašumo rodikliais, tuo didesnis yra šalies bendras vidaus produktas. Eksporto konkurencingumas gerina šalies gerovę, plečia verslo ryšius tarp valstybių, pritraukia investicijų, tuo skatindamas ilgalaikį našumo didinimą.
3. Plačiausiai pasaulyje naudojami eksporto konkurencingumo vertinimo rodikliai yra *RCA*, *Net Export RCA* ir *LFI*. *RCA* (dažniausiai vadinamas Balassa indeksu) rodiklis leidžia analizuoti pramonės šakos santykinį konkurencinį pranašumą, taip pat šio rodiklio dinamika gali padėti atskleisti galimas šalies įmonių galimybes ir grėsmes užsienio prekyboje. *Net Export RCA* rodiklis naudojamas norint apžvelgti ir įvertinti šalies prekybos rezultatus. Šis rodiklis parodo šalies galimybę eksportuoti ir importuoti vienos ar kitos pramonės šakų prekes, taip pat šis rodiklis parodo šalies eksporto specializacijos laipsnį eksportuojant konkrečią prekę lyginant su tos pačios prekės importu. *LFI* indeksas padeda nustatyti prekių grupės, ar viso sektoriaus užimamą vietą vertinant šio produkto eksporto ir importo apimtis.
4. Lietuvai tiriamuoju laikotarpiu geriausiai sekėsi eksportuoti mineralinius produktus, chemijos pramonės produktus, mašinas ir įrengimus, įvairius pramonės dirbinius, maisto produktų, medienos produktus. Šių prekių grupių eksportas sudarė didžiąją dalį visame šalies eksporte. Labiausiai tiriamuoju laikotarpiu augo pagamintų maisto produktų, medienos, baldų, tekstilės, bei įvairių pramonės dirbinių eksportas. Stebimas augalinių bei mineralinių

produktų eksporto mažėjimas tiriamuoju 2011-2016 metų laikotarpiu. Lietuvos pagrindinėmis partnerėmis visu tiriamu laikotarpiu išliko Lenkija, Latvija, Estija, Rusija. Eksporto augimas į išsivysčiusias šalis tokias kaip Švedija, Suomija ar Norvegija leidžia tikėti, kad Lietuvos gamintojai geba pagaminti ir eksportuoti pagamintą produkciją kuri yra patraukli užsienio šalims, bei atitinkanti aukštus jų reikalavimus. Stebimas eksporto augimas į tolimas šalis tokias, kaip JAV, Turkija, Kanada.

5. Vertinant Lietuvos eksportuojamų prekių grupių pasiektą konkurencinį pranašumą *Balassa* indeksu, paaiškėjo kad aukščiausi rodikliai pasiekti eksportuojant trąšas, medžius ir jų sodinukus, baldus, tabako gaminius, bei malybos produkciją. Stebimas šio indekso augimas medienos, kailių, vilnos prekių grupėse, kas rodo šalies pastangas specializuotis šiose srityse. Vertinant Lietuvos prekių grupes pasitelkiant *Net Export RCA*, matomas Lietuvos santykinis pranašumas eksportuojant javus, 2016 metais šis rodiklis siekė 0,86. Tokia rodiklio reikšmė rodo, kad Lietuva daugiau eksportuoja nei importuoja. LFI indekso skaičiavimai parodė, kad Lietuvą praranda lyginamąjį pranašumą trąšų sektoriuje. Plastiko, jo gaminių, medienos, pieno produktų, LFI indeksas išliko lygus vienetui, tai rodo kad Lietuva daugiau eksportavo šių pramonės grupių nei importavo. Lietuva neturi didelio lyginamojo pranašumo farmacijos, katilų, transporto priemonių, organinių chemikalų ar mineralinio kuro eksporte. Vertinant Lietuvos eksportą pagal technologinį imlumą matoma, kad aukštųjų technologijų pramonės šakose pagamintų prekių eksporto dalis tiriamuoju laikotarpiu nežymiai didėja, o žemųjų technologijų eksporto dalis mažėja. Vidutinių aukštųjų technologijų pramonės šakų eksporto dalis bendroje eksporto struktūroje nežymiai augo, tačiau *Balassa* indekse vertės rodo, kad šios šakos formuoja konkurencinius pranašumus tarptautinėje rinkoje. Tai rodo šalies pastangas pritraukti investicijas į mokslą bei inovacijas ir plėtoti aukštą pridėtinę vertę kuriančias pramonės šakas. Vertinant Lietuvos eksporto struktūrą pagal eksportuojamų prekių paskirtį, stebimas kapitalo prekių eksporto dalies augimas, tai teigiamai vertinama tendencija. Šalies tarpinio produkto eksportas kiekvienais metais kelis kart viršijo žaliavų eksportą.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į gautus analizės rezultatus rekomenduojama Lietuvai dėti pastangas pritraukti kuo daugiau užsienio investicijų į aukštų technologijų ir vidutinių aukštųjų pramonės produktų gamybą, siekti didinti kapitalo produktų ir galutinio vartojimo prekių eksportą. Skatinti bei padėti šalies gamintojams didinti materialiąsias investicijas, skatinti inovacinę veiklą įmonėse, didinti bendradarbiavimą su universitetais ir mokslo inkubatoriais siekiant plėsti eksportą. Didindama eksportą Lietuva gali padidinti bendrą vidaus produktą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Altunc, O. F., & Aydin, C. (2015). The Relationship between Export Structure and Economic Performance: An Empirical Analysis for Selected G-20 Countries. *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi/International Journal Of Economic And Administrative Studies*, 7(14), 423-444.
- Baronienė, L. (2010). Rizikos valdymas įgyvendinant vadybines inovacijas. *Management (16487974)*, 17(1).
- Bernatonytė, D., & Neverauskas, B. (2002). Eksporto rizika ir jos mažinimo galimybės. *Inžinierinė ekonomika*, (4), 30.
- Bernatonyte, D., & Normantiene, A. (2009). Estimation of trade specialization: the case of the Baltic States. *Engineering Economics*, 62(2).
- Bojnec, S., & Ferto, I. (2015). Agri-food Export Competitiveness in European Union Countries. *Journal Of Common Market Studies*, 53(3), 476-492.
- Burinskiene, A. (2009). Tarptautine prekyba ir jos raidos tendencijos. *Mokslas-Lietuvos ateitis: verslas XXI amžiuje*, 1(3), 5-8.
- Burinskienė, A. (2010). The application of electronic commerce technologies in the development of international trade (Doctoral dissertation, Vilnius Gediminas Technical University).
- Gavelytė, D., & Navickienė, R. (2013). Inovacijų taikymas turizmo versle. *Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos mokslinių straipsnių rinkinys/Atsak. red. ir sudaryt. Biruta Švagždienė. ISSN*, 107-117.
- Gorcheva, T. (2015). Organisational forms and solutions for export promotion. *Business Management / Biznes Upravlenie*, 25(1), 5-19.
- Candea, M. (2010). *The social after Gabriel Tarde: debates and assessments*. New York: Routledge.
- Ceglowski, J. (2017). Assessing Export Competitiveness through the Lens of Value Added. *World Economy*, 40(2), 275-296.
- Čegytė, O., & Miečinskienė, A. (2009). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas. *Mokslas–Lietuvos ateitis [Science–Future of Lithuania]*, 1(3), 9-12.
- Dubauskas, G. (2011). *Finansų valdymo teorijos*. Vilnius: KA.
- Dudzevičiūtė, G. (2015). *Ekonomikos plėtros pagrindai*. Kauno r. Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras.
- Grebliauskas, A., & Stonys, M. (2012). Lietuvos pramonės eksporto konkurencingumo vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2012, t. 6, nr. 2, p. 49-72

- Ishchukova, N., & Smutka, L. (2013). Revealed comparative advantage of Russian agricultural exports. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 61(4), 941-952.
- Jakutis, A. (2006). Lietuvos ir užsienio šalių eksportas. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*, (3), 41-56.
- Jakštienė, S. (2013). Užimtumą lemiančių mikroekonominių ir makroekonominių veiksnių modelis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbai*, (3), 160-168
- Jatuliavičienė, G. (2010). Integruota eksporto plėtra globalizacijos sąlygomis (Doctoral dissertation, Vilnius University).
- Kučinskienė, M., & Marčinskas, A. (2014). Verslo plėtros galimybės Vyriausybės programų kontekste. *Regional formation and development studies*, 10(2), 98-110
- Martinkus, B., Žilinskas, V. J. (2008). *Ekonomikos pagrindai: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
- Meiliene, E., & Snieska, V. (2005). Interaction of Economic Policy and Export Stimulation Strategy in Lithuania. *Viesoji Politika ir Administravimas*, (11).
- Melnikas B., Smaliukienė R. Žmogaus sveikata ir farmacijos verslas: inovacijų vadyba rinkų globalizacijos sąlygomis. *Socialiniai mokslai*. 2002. Nr.2 (34).ISSN 1392 – 0758.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 163 „Dėl Lietuvos inovacijų 2010 – 2020 metų strategijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2010-02-25, Nr. 23-1075
- Lietuvos statistikos departamento duomenų bazė [žiūrėta 2017-09-14]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/uzsienio-prekyba1>
- Liučvaitienė, A., & Peleckis, K. (2011). Konkurencinio pranašumo formavimas globalioje rinkoje: teorinės prielaidos ir vertinimo galimybės. *Contemporary issues in business, management and education*, 14, 181-194.
- Peluffo, A. (2016). The role of investments in export growth. *Small Business Economics*, 47(1), 115-137. doi:10.1007/s11187-016-9714-0
- Pogosian, S., & Dzemyda, I. (2012). Inovacijos versle ir jas lemiantys veiksniai teoriniu ir politiniu aspektu. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(25), 63-76.
- Rakauskienė, G. (2014). *Šalies konkurencingumo skatinimo sprendimų pagrįstumo didinimas* (Doctoral dissertation, Vilnius Gediminas Technical University).
- Rakauskienė, G., & Tamošiūnienė, R. (2013). Šalies konkurencingumą lemiantys veiksniai. *Verslas: teorija ir praktika*, 14(3), 177-187.
- Sabonienė, A., Masteikiene, R., & Venckuviene, V. (2013). Lithuania's export specialization according to technological classification. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(11), 346.

- Sabonienė, A. (2009). The structural changes of Lithuanian industry and tendencies of export development. *Social Research*, (2), 77-85.
- Scott, B. R., Lodge, G. C. (1985). *US Competitiveness in the World Economy*. Boston: Harvard Business School Press.
- Stojcic, N., Benic, D., & Karanikic, P. (2014). Regional Determinants of Export Competitiveness in Croatian Manufacturing Industry. *Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta U Rijeci: Casopis Za Ekonomsku Teoriju I Praksu/Proceedings Of Rijeka School Of Economics: Journal Of Economics And Business*, 32(2), 193-212.
- Stalgienė, A. (2009). Konkurencingumas Lietuvos maisto ir gėrimų pramonėje. *Studijos besikeičiančioje verslo aplinkoje*, 7. ISSN 2029-2805.
- Šečkutė, L., & Tvaronavičius, V. (2007). Tiesioginių užsienio investicijų baltijos šalyse tyrimas *T. Business: Theory & Practice*, 8(3).
- Šidlauskaitė-Riazanova, B., & Miškinis, A. (2013). Naujųjų ES šalių ūkio specializacija ekonominės integracijos kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (4), 50-60.
- Trade statistics for international business development [žiūrėta 2017-10-11]. Prieiga per internetą: <http://trademap.org/Index.aspx>
- Tvaronavičius, V. (2011). *Inovacijų ir materialiujų investicijų poveikis šalies ekonominiam augimui: Lietuva Europos Sąjungos šalių kontekste* (Doctoral dissertation, VGTU leidykla „Technika“).
- Valentinavičius S. Inovacinio verslo plėtra: problemos ir galimybės. *Ekonomika*, 2006, 74, p.108-128, ISSN 1392–1258.
- Vasauskaitė, J., Snieška, V., & Drakšaitė, A. (1822). Naujų technologijų diegimas Lietuvos pramonėje: sprendimai ir jų veiksniai. *Economics and management-Ekonomika ir vadyba ISSN, 6515*.
- Vijeikis, J. (2008). Nauji iššūkiai Lietuvos ekonominei ir socialinei ateičiai. Vadybos šiuolaikinės tendencijos. *Mokslo darbų rinkinys ISBN 978-9955-423-69-0*.
- Vilpišauskas, R. (2000). Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė. *Pinigų studijos*, 3, 45-66
- Vilpišauskas, R. (2004). Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika. *Pinigų studijos*, 1, 54-69.
- Gilpin, R. (1998). *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė.
- Zhang, K. H. (2015). What Drives Export Competitiveness? The Role of FDI in Chinese Manufacturing. *Contemporary Economic Policy*, 33(3), 499-512.

Walsh, J. (2010). Thailand's Inadequate Response to the Economic Crisis: Implications for Vietnam and other Countries Entering the East Asian Economic Model. *Journal of Science, Economics and Business*.